

NUO ARTILERISTO IKI GINKLININKO: GINKLAVIMO KARININKŲ KORPUSAS LIETUVOS KARIUOMENĖJE 1919–1940 M.

Ats. ltn. Mindaugas Jonaitis

Lietuvos kariuomenės Krašto apsaugos savanorių pajėgos

ĮVADAS

Paskelbus nepriklausomybę ir vėliau kuriantis Lietuvos kariuomenei, ilgą laiką teko naudotis Rusijos imperijos Karinių įstatymu sąvadu. Tai lėmė, kad pradiniam kariuomenės kūrimosi etape nebuvo aiškesnės ir Lietuvos kariuomenei tinkamos karininkų suskirstymo specialybėmis sistemos. Kariuomenėje vyravo keletas pagrindinių ginklų rūšių (pėstija, artilerija, kavalerija, inžinerija, aviacija) ir tarnybų (sanitarijos, veterinarijos), kuriose tarnavo skirtingų kategorijų ir įvairiausių specialybių kareiviai, karininkai, karo valdininkai ir civiliai tarnautojai. Kitos kariuomenės karininkų specialybės nebuvo aiškiai suskirstytos ir suklasifikuotos atsižvelgiant į pareigas ir dirbamą darbą. Tačiau nei šių specialybių įgijimo, nei jų keitimo tvarka ilgą laiką nebuvo nustatyta¹. Neretai oficiali situacija skirdavosi nuo faktinės, todėl Lietuvos kariuomenė bandė pritaikyti prie nūdienos realijų tuo metu galiojusius Karo įstatus. 1925 m. lapkričio mėn. buvo panaikintas karo valdininkų institutas ir į karininkų korpuso gretas įsiliejo įvairių specialybių karo valdininkai². Vadovaujantis 1931 m. sausio 1 d. įsigaliojusi nauju Karininkų laipsnių įstatymu, karininkai buvo suskirstyti į 18 korpusų pagal specialybes. Ši sistema, šiek tiek pakitusi, išliko iki pat 1940 m.³ Taip ka-

¹ 1939 m. sausio 26 d. Ginklavimo valdybos veikla 1919–1939 m. LCVA, f. 3, ap. 1, b. 380, l. 40.

² 1926 m. sausio 15 d. Karo valdininkų laipsnių pakeitimo įstatymas. *Vyriausybės žinios*, Nr. 213, p. 1.

³ Karininkai buvo suskirstyti į šiuos korpusus: 1. Generolų. 2. Generalinio štabo. 3. Pės-tininkų. 4. Artilerijos. 5. Kavalerijos. 6. Pionierių. 7. Ryšių. 8. Automobilininkų. 9. Gele-

riuomenėje atsirado visiškai naujas ginklavimo karininkų korpusas, į jį pateko ir nemažai anksčiau artileristais laikytų karininkų⁴. Šiuo visiškai nauju įstatymu siekta griežčiau suskirstyti karininkus pagal specialybes, įgytą išsilavinimą ir pasirengimą. Nors artilerijos ir ginklavimo karininkai buvo išėję bendrąjį kursą, tačiau tiek vieni, tiek kiti turėjo įgyti ir savo specialybės žinių. Ilgainiui netgi ketinta išskaidyti ginklavimo karininkų korpusą, nes ginkluotės gamyba, remontas ir priežiūra tapo tokie sudėtingi, jog reikėjo net keliolikos rūšių specialistų šiems darbams atlikti⁵. Svarbiausias ginklavimo karininkų korpuso centras nuo pat šios tarnybos įsteigimo 1919 m. sausio 27 d. buvo Ginklavimo valdyba (iki 1920 m. – Artilerijos dalis, iki 1921 m. – Artilerijos skyrius, iki 1930 m. – Artilerijos tiekimo skyrius). Šioje įstaigoje ir jai pavaldžiuose skyriuose dirbo maždaug du trečdaliai visų ginklavimo specialybės karininkų. Kadangi šios įstaigos uždaviniai⁶ apėmė beveik visą kariuomenę, likusieji ginklavimo karininkai tarnavo kituose kariuomenės daliniuose ir įstaigose⁷. Šių karininkų dėka tarpukario Lietuvos ginkluotosios pajėgos buvo ne tik moderniai apginkluotos, bet ir techniškai pasiruošusios vykdyti joms iškeltus uždavinius.

žinkelininkų. 10. Aviacijos. 11. Inžinerijos. 12. Intendantų. 13. Teisininkų. 14. Sanitarijos. 15. Veterinarijos. 16. Administracijos. 17. Topografijos. 18. Ginklavimo.

⁴ 1931 m. kovo 10 d. Karininkų laipsnių įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1931, Nr. 349, p. 1.

⁵ Šliogeris V. Dėl karių tarnybos įstatymo projekto. *Kardas*. 1935, Nr. 24, p. 559–560.

⁶ 4-ojo dešimtmečio pabaigoje Ginklavimo valdybai buvo keliami šie uždaviniai: tiesti kariuomenės dalims, karinėms įstaigoms ir kitoms karinio pobūdžio organizacijoms nustatytų rūšių ir kalibrų ginklus, mokomuosius ir kovinius šaudmenis, optikos prietaisus, sprogstamąsias medžiagas, signalines raketas, dūmines, chemines ir priešchemines kovos priemones; įsigyti ir gaminti minėtus reikmenis, organizuoti ir prižiūrėti jų gamybą; kaupti reikiamus jų išteklius taikos metu ir tvarkyti mobilizacinius išteklius ir karo meto atsargas, jas saugoti ir prižiūrėti; sudaryti keleriems metams ginklavimo planus, rengti metines lėšų ginklavimo turtui įsigyti, gaminti, taisyti ir prižiūrėti sąmatas, stebėti, ar planingai šios sąmatos vykdomos, tvarkyti tam tikslui gautus kreditus; administruoti ir tikrinti ginklavimo turtą; sugedusį turtą taisyti, tikrinti kariuomenės dalinių ginklavimo turto apyskaitas; rūpintis parengti ginklavimo specialybės tarnybos personalą, tvarkyti jo tarnybos eigą; sekti visus ginklavimo srityje padarytus išradimus ir patobulinimus, įvertinti jų reikšmę ir galimybes pritaikyti kariuomenės ginklavimui gerinti; stebėti pramonės įmones ir numatyti būdus, kaip jas galima būtų panaudoti ginklavimo poreikiams karo metu tenkinti, ir kt. Žr.: 1939 m. sausio 26 d. Ginklavimo valdybos veikla 1919–1939 m. LCVA, f. 3, ap. 1, b. 380, l. 30.

⁷ 1939 m. sausio 26 d. Ginklavimo valdybos veikla 1919–1939 m. LCVA, f. 3, ap. 1, b. 380, l. 33.

Istoriografiją kasmet papildė nauji karo istorijos tyrimai, kuriuose nagrinėjamos tarpukario Lietuvos kariuomenės ginklų rūšys, daliniai, įstaigos ir – pastaruoju metu – netgi įgulos. Tačiau vis dar pasigendama atidesnio dėmesio nepagrindinėms Lietuvos kariuomenės ginklų rūšims ir specialybėms. Pagal 1936 m. išleistą Karinės tarnybos įstatymą, kariuomenėje buvo net 12 specialybių karių: pėstininkų, artilerijos, kavalerijos, aviacijos, inžinerijos, jūrininkų, intendantų, ginklavimo, topografijos, teismo, sanitarijos, veterinarijos⁸. Apie kai kurias iš jų vis dar mažai žinoma, tad jos ir galėtų tapti ateities istorikų tyrimų objektais. Pastaruoju metu daug dėmesio skiriama tarpukario Lietuvos kariuomenės ginklavimo aspektams ir ginklavimo įstaigų veiklai nušviesti⁹. Taip pat gana nuodugniai išnagrinėtas ir pats kariuomenės ginklavimo procesas¹⁰. Tai nėra naujas reiškinys. Tokių bandymų būta ir anksčiau¹¹. Pažymėtina, kad visuose minėtuose darbuose detalesnės informacijos apie personalą, kuris dirbo ši svarbų darbą ir tiesiogiai dalyvavo ginkluojant kariuomenę, vis dar stinga. Galima būtų išskirti tik Jono Rudoko darbą¹², kuriame pristatytas Ginklavimo valdybos ir Tyrimų laboratorijos personalo indėlis į kariuomenės stiprinimą ir pateikti keleto asmenų išgyvenimai. Kariuomenės ginklavimo ir ginklų priežiūros procesas nevyko savaime, tam reikėjo ypač kompetentingų žmonių, savo srities profesionalų, todėl čia išryškėja jų specialiojo

⁸ 1936 m. gruodžio 11 d. Karinės tarnybos įstatymas. *Vyriausybės žinios*, Nr. 561, p. 2.

⁹ Lesčius V. Lietuvos kariuomenės ginklavimo aspektai (1919–1937). *Karo archyvas*, 2014, t. XXIX, p. 33–66; Lesčius V. Lietuvos kariuomenės ginklavimo aspektai (1919–1937). *Karo archyvas*, 2015, t. XXX, p. 107–175.

¹⁰ Jokubauskas V. „Mažųjų kariuomenių“ galia ir paramilitarizmas. *Tarpukario Lietuvos atvejis*. Klaipėda, 2014.

¹¹ Lesčius V. Lietuvos kariuomenės organizavimo, dislokavimo ir ginkluotės pokyčiai 1938–1940 m. *Karo archyvas*, 2009, t. XXIV, p. 116–205; Pociūnas A. Lietuvos kariuomenės ginkluotė ir karinė pramonė 1939–1940 metais. *Mokslas ir technika*, 1993, Nr. 4, p. 30–31; Liekis A. *Lietuvių karyba ir ginkluotė*. Vilnius, 2002; Vaičėnionis J. Lietuvos kariuomenės modernizacija (1926–1939). *Darbai ir dienos*, 2000, t. XXI, p. 131–175; Vaičėnionis J. *Lietuvos karių uniformos ir lengvieji ginklai XX amžiuje*. Vilnius, 2004; Surgailis G. *Lietuvos kariuomenė 1918–1998: leidinys, skirtas Lietuvos kariuomenės 80-osioms atkūrimo metinėms*. Vilnius, 1998; Statkus V. *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.* Chicago, 1986; Liubinas V. Mūsų ginklai 1919–1920 metais. *Mūsų žinynas*, 1938, t. XXXV, Nr. 11–12, p. 760–778.

¹² Rudokas J. *Prarastieji Lietuvos talentai*. Vilnius, 2001.

parengimo ir išsilavinimo klausimas. Tenka konstatuoti, kad ginklavimo karininkai, jų specialybė ir karinis rengimas istoriografijoje susilaukė tik fragmentiško aptarimo¹³.

Straipsnio tikslas – plačiau pristatyti tarpukario Lietuvos kariuomenės ginklavimo karininkų specialybę. Kad jis būtų sėkmingai įgyvendintas, iškelti šie uždaviniai: atskleisti ginkluotės specialistų poreikį ir jų svarbą stiprinant kariuomenę, išanalizuoti jų rengimo sistemą. Rengiant straipsnį daugiausia naudotasi Lietuvos centriniam valstybės archyve (LCVA) esančiais dokumentais. Taip pat remtasi karine periodika ir kitų autorių darbais.

I. GINKLAVIMO KARININKŲ TARNYBA

Visą Pirmosios Lietuvos Respublikos gyvavimo laikotarpį kariuomenės ginklavimu rūpinosi Ginklavimo valdyba. Ši kariuomenės aprūpinimo įstaiga tvarkė įvairių ginklų, amunicijos ir kito su ginkluote ir sprogstamosios medžiagomis susijusio karinio turto įsigijimo, remonto, priežiūros reikalus, rūpinosi karo metu reikalingos ginkluotės atsargomis ir personalo rezervo užtikrinimu. Darytina prielaida, kad ginklavimo karininkų tarnyba atsirado gana vėlai dėl keleto priežasčių. Ilgą laiką ginkluotės tiekimo įstaigoms vadovavo buvę artileristai, net šių įstaigų pavadinimai buvo tiesiogiai susiję su artilerija (Artilerijos dalis, Artilerijos skyrius, Artilerijos tiekimo skyrius). Iki 1930 m. reorganizacijos Artilerijos tiekimo skyrius savo funkcijomis faktiškai prilygo Ginklavimo valdybai, bet įstaigos pavadinimas jau seniai buvo per siauras visoms jos užduotims apibrėžti. Tikėtina, kad gana ilgai šis pavadinimas nebuvo keičiamas iš pagarbos artilerijai, kuri po Pirmojo pasaulinio karo buvo daug lemianti jėga, metaforiškai vadinama net „karo dievu“¹⁴. Tuo metu artilerijos vienetuose

¹³ Ažubalis A., Kazlauskaitė-Markelienė R., Petrauskaitė A. *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940)*. Vilnius, 2007, p. 58; Lesčius V. Lietuvos kariuomenės ginklavimo aspektai (1919–1937). *Karo archyvas*, 2014, t. XXIX, p. 33–66; Lesčius V. Lietuvos kariuomenės ginklavimo aspektai (1919–1937). *Karo archyvas*, 2015, t. XXX, p. 107–175; Ažubalis A. *Matematikos taikymas Lietuvos kariuomenėje 1918–1940 m.* Vilnius, 2015, p. 59.

¹⁴ Jokubauskas V., Papečkys E. Lietuvos kariuomenės artilerijos pabūklai 1919–1940 m.

tarnavo gabiausi kariai, turintys techninį išsilavinimą, matematikos žinių, gebantys atlikti ypač tikslius skaičiavimus, naudoti sudėtingus optinius taikymo prietaisus. Artilerijos pabūklai pagal savo konstrukciją buvo vieni moderniausių ir sudėtingiausių ginklų. Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad tarpukaris buvo karybos nuolatinės pažangos laikotarpis ir ilgainiui ginklavimo tarnybos karininko funkcijoms atlikti nebeužteko būti tik geru artileristu (mokėti valdyti artilerijos pabūklą ar vadovauti artilerijos padaliniiui – M. J.), todėl pradėta galvoti apie atskirą specialybę, kuri apimtų gerokai platesnę sritį, t. y. neapsiribotų vien artilerija.

1. Tarnyba Ginklavimo valdyboje ir jos gamybinėse įstaigose

Pirmaisiais nepriklausomybės metais dėl profesionalių karininkų trūkumo į tarnybą kariuomenėje, taip pat ir Artilerijos skyriuje, buvo primami užsieniečiai: lenkai, rusai, vokiečiai ir kt.¹⁵ Tačiau ilgainiui užsienio karininkų paslaugų buvo atsisakoma. Pirmieji Lietuvos kariuomenės karininkai buvo įvairiausių specialybių, dauguma neturėjo techninio išsilavinimo, dėl to kildavo tam tikrų sunkumų dirbant ginklavimo specialisto darbą¹⁶. Nors ginklavimo įstaigos buvo toliau nuo fronto, nepavykdavo išvengti nelaimingų atsitikimų. Žinomi net keli tokie atvejai. Pavyzdžiui, 1919 m., ardydamas minosvaidžio miną, žuvo Vokietijos pilietis [vardas nežinomas] Henigas. Taip pat tvarkydamas amuniciją buvo sunkiai sužeistas D. Britanijos majoras [vardas ir pavardė nežinomi], tarnavęs Lietuvos kariuomenėje¹⁷. 1920 m. birželio 5 d. dėl neatsargumo perkraunant amuniciją įvyko sprogimas artilerijos sandėlyje ir žuvo kareivis Petras Zigmantas. Tą kartą padaryta žala siekė apie 1,7 mln. auksinų. Pirmaisiais nepriklausomybės metais panašių įvykių dirbant su sprogstamosiomis

Karo archyvas, 2012, t. XXVII, p. 164–165.

¹⁵ 1939 m. sausio 26 d. Ginklavimo valdybos veikla 1919–1939 m. LCVA, f. 3, ap. 1, b. 380, l. 27.

¹⁶ Ten pat, l. 26.

¹⁷ Ten pat, l. 79.

medžiagomis buvo ir daugiau, o per visą šį laikotarpį dirbdami ginklavimo tarnybos specialistų darbą žuvo 10 žmonių, buvo sužeisti 8 asmenys, sunaikintas kelių milijonų vertės turtas¹⁸.

Sprendžiant kvalifikuoto personalo trūkumo klausimą ne kartą teko kliautis užsienio specialistų pagalba. 1924–1926 m. Lietuvoje dirbo du iš Vokietijos atvykę profesionalūs pirotechnikai. Vienas iš jų – [vardas nežinomas] Grutzmiuleris, turintis ilgametės darbo įvairiose Vokietijos dirbtuvėse patirties, atvykęs į Lietuvą, 1,5 metų instruktavo vietos sviedinių užtaisų gamybos specialistus. Kitas vokietis, chemijos inžinierius dr. [vardas nežinomas] Bahlau, Pirmojo pasaulinio karo metu dirbęs Vokietijos amunicijos gamybos srityje, padėjo lietuviams peržiūrėti ir išrūšiuoti didelį kiekį artilerijos pabūklų amunicijos, kuri vėliau buvo sunaikinta¹⁹.



Krašto apsaugos ministerijos Artilerijos dalies personalas. 1919 m. (LCVA)

¹⁸ Ten pat, l. 78–79.

¹⁹ Ten pat, l. 34.

XX a. 3-iojo dešimtmečio pradžioje, pasibaigus Nepriklausomybės kovoms ir demobilizavus dalį kariuomenės, darbo ir uždavinių Artilerijos tiekimo skyriui nesumažėjo, o papildomo personalo poreikis nuolat augo. 1924 m. Artilerijos tiekimo skyrius tapo atsakingas už Lietuvos šaulių sąjungos apginklavimą. Tais pačiais metais Italijoje buvo užsakytas didelis kiekis anglišių „Ross-Enfield“ šautuvų ir jiems skirtų šovinių²⁰, tai sudarė apie 40 proc. visos šios Lietuvoje turimos ginkluotės. Naujai ginkluotei sutvarkyti reikėjo daugiau kvalifikuoto personalo. Atsižvelgdamas į susiklosčiusias aplinkybes, skyriaus viršininkas nuolat reikalavo iš aukštesnės vadovybės padidinti įstaigos etatų skaičių²¹.

1925 m. Artilerijos tiekimo skyriuje dirbo vos keletas aukštesnės kvalifikacijos ginkluotės specialistų, o pats skyrius turėjo tik kelias etatines karininkų vietas. Be skyriaus viršininko, aukštesnįjį techninį personalą sudarė: Artilerijos tiekimo skyriaus viršininko padėjėjas, vyresnysis ypatingųjų reikalų karininkas, ginklų kariuomenės daliniuose prižiūrėtojas, ūkio dalies vedėjas, laborantas, pirotechnikas, ginklininkas, centrinio ir kitų dviejų artilerijos sandėlių viršininkai ir jų apsaugos kuopų vadai. Tuometinio Artilerijos tiekimo skyriaus viršininko prof. Viktoro Biržiškos²² teigimu, „ant jų pečių guli nepakeliama našta ir prie dabartinių etatų darbas galys vien tiktai šlubuoti“²³. Skyriuje taip pat dirbo ir žemesnio išsilavinimo darbuotojų, daugiausia tai buvo puskarininkiai ir civiliai tarnautojai.

1926 m. sausio 1 d. Artilerijos tiekimo skyrius, priklausantis Artilerijos valdybai, tapo tiesiogiai pavaldus Tiekimo valdybos viršininkui. Nuo to laiko skyrius nuolat plėtėsi ir stiprėjo, o darbo krūvis didėjo²⁴.

Sprendžiant iš šios įstaigos tikslų, jos personalui buvo keliami aukštesni kompetencijos reikalavimai. Sudėtingas kariuomenės ginklavimo, kai buvo naudojami įvairių rūšių ir kalibrų ginklai, darbą galėjo dirbti tik ati-

²⁰ Užsakyta 55 tūkst. šautuvų ir apie 50–60 mln. jų šaudmenų: Vaičėnionis J. *Lietuvos karių uniformos ir lengvieji ginklai XX amžiuje*. Vilnius, 2004, p. 93–94.

²¹ 1924 m. lapkričio 13 d. Paaiškinimas prie Artilerijos tiekimo skyriaus etatų projekto, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 80, l. 358.

²² Prof. Viktoras Biržiška 1922–1925 m. ėjo Artilerijos tiekimo skyriaus viršininko pareigas.

²³ 1925 m. Artilerijos tiekimo skyriaus darbuotė, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 80, l. 352.

²⁴ Lesčius V. Lietuvos kariuomenės ginklavimo aspektai (1919–1937). *Karo archyvas*, Vilnius, 2014, t. XXIX, p. 55, 58.

tinkamo profesinio išsilavinimo ir nemažą tarnybos patirtį turintys šios srities karininkai. Brangiai įsigytas karinis turtas turėjo būti tinkamai naudojamas ir prižiūrimas, o jo susidėvėjimo ir naudojimo laikas kuo ilgiau pratęstas²⁵. Ypač atsakingas darbas buvo aprūpinti kariuomenę nauja ginkluote. Tam reikėjo atitinkamai pasiruosti, atlikti nuodugnius ginklų studijas, išbandyti juos praktiškai, organizuoti visą užsakymo procesą – nuo konkurso paskelbimo iki priėmimo ir patikrinimo. Šias procedūras atlikti ir kontroliuoti turėjo Artilerijos tiekimo skyriaus karininkai.

Ginkluotės įsigijimas paprastai yra valstybės paslaptis, todėl buvo būtina laikytis tam tikrų slaptumo reikalavimų. Lietuvos atvejis, skirtingai nuo kitų Baltijos valstybių, buvo išskirtinis. Tarpukariu, kai tarp Lietuvos ir Lenkijos faktiškai buvo karo padėtis, perkant ginklus užsienyje tekdavo imtis specialių saugumo priemonių, nes Lietuvos kariuomenė jautė Lenkijos grėsmę. Tuo metu netgi baimintasi, kad iš užsienio transportuojami ginklai nebūtų užgrobti arba sunaikinti. Ginklavimo tarnybos karininkams tekdavo užmegzti tiesioginius ryšius su užsienio ginklų tiekėjais, sudaryti sutartis savo vardu, prisiimant atsakomybę už galimus nesklandumus. Kad šis procesas vyktų sklandžiai, reikėjo turėti pakankamai patirties, puikiai išmanyti pasaulinę ginklų rinką ir gebėti stambias finansines operacijas atlikti per Finansų ministeriją. Artilerijos tiekimo skyriaus karininkams netgi teko dalyvauti slaptose Baltijos valstybių konferencijose atstovaujant Krašto apsaugos ministerijai²⁶. Nuo pat pirmųjų kariuomenės susikūrimo dienų šis skyrius dirbo labai įtemptą ir atsakingą darbą.

Rimtu iššūkiu Lietuvai ir ginklavimo karininkams tapo kariuomenei reikalingų priemonių gamybos plėtra. Kariuomenės vadovybei nutarus daugiau ginklavimo turto gaminti savo krašte, teko ne tik plėtoti naują karo pramonės šaką, bet ir rengti jos darbuotojus. Inžinieriaus Jurgio Mikailos, dirbusio Ginklavimo valdybos dirbtuvėse, teigimu, prieš Pirmąją pasaulinę karą lietuvius inžinierius buvo retenybė ir tik 1927 m. Vytauto Didžiojo universitete buvo išleista pirmoji diplomuotų inžinierių laida. Apie savo karo pramonės plėtrą tuomet galvota labai nedrąsiai – trūko

²⁵ 1939 m. sausio 26 d. Ginklavimo valdybos veikla 1919–1939 m. LCVA, f. 3, ap. 1, b. 380, l. 40.

²⁶ 1925 m. Artilerijos tiekimo skyriaus darbuotė, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 80, l. 352.

lėšų, nebuvo kvalifikuoto, tokį darbą dirbti tinkamai parengto personalo²⁷. Iš turinčiųjų patirties karo pramonėje galima paminėti vos keletą karininkų. Gen. ltn. Vytautas Stomma²⁸ 1921–1922 m. vadovavo Lietuvos ginklų ir patrankų dirbtuvėms, tačiau 1922 m. dėl konflikto su aukštesniąja vadovybe buvo išleistas į atsargą taip ir nepasinaudojus jo sukaupta patirtimi²⁹. Prof. V. Biržiška³⁰ 1922–1925 m. ėjo Artilerijos tiekimo skyriaus viršininko pareigas³¹. 1926 m. lapkričio mėn., svarstant naujų sprogstamųjų medžiagų ir šovinių dirbtuvių steigimo klausimą, kaip ekspertas buvo kviečiamas apžiūrėti neįvardytos statybų vietos provincijoje³². 3-iajame dešimtmetyje net keletą kartų buvo ruošiamasi statyti šaudmenų fabriką, tačiau karinės ir politinės vadovybės sprendimu ši idėja taip ir nebuvo įgyvendinta. Pagrindiniai argumentai – lėšų ir tam parengto personalo stoka³³. Todėl ilgą laiką ginklų dirbtuvės turėjo tenkintis turimais pajėgumais.

Nuo 1925 m. Centrinės kariuomenės dirbtuvės, kuriose buvo sutelkti beveik visi³⁴ kariuomenės gamybiniai pajėgumai, tapo nepriklausomos nuo Artilerijos tiekimo skyriaus. Jos veikė savarankiškai iki 1930 m. Nepaisant to, ši įstaiga taip pat ilgą laiką stokojo kompetentingo personalo, galinčio tinkamai atlikti kariuomenei reikalingus gamybos ir remonto darbus³⁵. Tą puikiai atskleidė 1924–1925 m. artilerijos ir pėstininkų pulkuose atlikti

²⁷ Statkus V. *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.* Chicago, 1986. p. 496.

²⁸ Gen. ltn. Vytautas Stomma nuo 1893 m. tarnavo Rusijos imperijos Sankt Peterburgo šovinių gamykloje, buvo paskirtas tūtelių dirbtuvių viršininku, vėliau – ūkio dalies viršininku, gamyklos technikos viršininko padėjėju, po revoliucijos iki 1921 m. dirbo Centrinės valdybos artilerijos dirbtuvių vyriausiuoju inžinieriumi.

²⁹ Lietuvos Respublikos kariuomenės generalitetas 1918–1940 m.: nežinomi istoriniai fragmentai. *Karo archyvas*, 2014, t. XXIX, p. 376–377.

³⁰ Prof. Viktoras Biržiška Pirmojo pasaulinio karo metais ėjo Sankt Peterburgo artilerijos degtųjų fabriko direktoriaus pareigas.

³¹ Lesčius V. Lietuvos kariuomenės ginklavimo aspektai (1919–1937). *Karo archyvas*, 2014, t. XXIX, p. 49.

³² 1926 m. lapkričio 11 d. Krašto apsaugos ministro plk. ltn. J. Papečchio raštas V. Biržiškai Nr. 1078, LCVA, f. 384, ap. 1, b. 472, nenumuotus.

³³ Jonaitis M. Bandydas Šiauliuose įkurti amunicijos gamybos fabriką, *Acta humanitativa universitatis Saulensis*. T 21, 2015, p. 83–89.

³⁴ Karo aviacijos reikmėms buvo skirtos atskiros dirbtuvės.

³⁵ 1925 m. Artilerijos valdybos viršininko pavaduotojo plk. ltn. Jonavičiaus referuojamasis raštas Artilerijos viršininkui, LCVA, f. 1373, ap. 1, b. 111, l. 106.

ginkluotės techninės būklės patikrinimai. Pasirodo, ji buvo nepatenkinama. 1925 m. Artilerijos valdybos viršininko padėjėjas plk. ltn. Vaclovas Jonavičius į tai atkreipė Artilerijos valdybos viršininko dėmesį ir pasiūlė prie Centrinį kariuomenės dirbtuvių įsteigti specialų techninį komitetą, kuris rengtų įvairius skaičiavimus, brėžinius, atliktų cheminės sudėties analizes, prižiūrėtų, kaip vykdomi užsakymai, siūlytų naujas idėjas ir patobulinimus. Tačiau kartu konstatavo, kad „prie dabartinio mūsų dirbtuvių įtaisymo ir technikos išsivystymo Lietuvoje toks komitetas egzistuoti gali tikrai ant popieriaus, nes mes neturime užtektinai reikalingų tam tikslui prityrusių specialistų, artilerijos inžinierių, jau dirbusių fabrikuose įvairiose artilerijos gamybos srityse“³⁶. Pasak jo, ginklų dirbtuvės užsiima paprastu (nesudėtinu) pabūklų remontu ir vis dar eina bandymų keliu: apsiriboja susidėvėjusių dalių keitimu ir retkarčiais atlieka kokius nors patobulinimus, remdamosios kitų ginklų sistemų pavyzdžiais. Dirbtuvės negali atlikti reikalingų mikrometrinių matavimų ir jų patikrinti, o be to masinė gamyba neįmanoma. Kaip pagrindinę priežastį, dėl ko susiklostė tokia padėtis, karinin-



Kauno ginklų dirbtuvės. 1934 m. (LCVA)

kas vėl nurodė patyrusių specialistų trūkumą ir pasiūlė „visiškai atsisakyti nuo bet kokių remontų ir patobulinimų arba atlikti remontą taip, kaip tai daroma mūsų dirbtuvėse“³⁷. Tačiau į šias karininko pastabas nebuvo atsižvelgta ir esminių pokyčių ginklų dirbtuvėse teko palaukti iki 1930 m.

³⁶ Ten pat, l. 106.

³⁷ 1925 m. Artilerijos valdybos viršininko pavaduotojo plk. ltn. Jonavičiaus referuojamasis raštas Artilerijos viršininkui, LCVA, f. 1373, ap. 1, b. 111, l. 106.

reorganizacijos – po jos dirbtuvės vėl perėjo Ginklavimo valdybos žinion.

4-ojo dešimtmečio pradžioje pradėti įgyvendinti seniai brandinti karo pramonės plėtros projektai. Nors tuo metu Lietuvoje buvo prasidėjusi finansų krizė, Ginklavimo valdyba ėmė steigti naujus gamybinius skyrius ir didinti kvalifikuoto personalo skaičių. Buvo nupirkta šovinių gamybos mašinų, kurios turėjo papildyti senkančias pagrindinių šaudmenų atsargas. Taip pat susirūpinta chemine sauga ir neseniai įsteigtame dirbtuvių dujokaukių skyriuje pradėtos tvarkyti kariuomenės dujokaukės. Be jau vykstančių įprastų remonto ir ginklų dalių gamybos darbų, aktyviai tirtos dirbtuvių veiklos plėtros galimybės. 1931 m. pradėti rengti šautuvų vamzdžių, sviedinių kevalų, dujokaukių, šovinių, optikos ir kiti precizinio darbo skyriai, kuriems turėjo vadovauti Ginklavimo valdybos karininkai³⁸.

Prasidėjus pertvarkai, Ginklavimo valdyba, kaip didžiausią nepaprastąją sąmatą turinti kariuomenės įstaiga, nuolat augo ir plėtėsi, todėl neapsiribota turimais intelektualiais ir gamybiniais pajėgumais. Valdyboje dirbantys ginklavimo karininkai nuolat ieškojo galimybių išplėsti dirbtuves ir gaminamos produkcijos asortimentą, kad jis atitiktų kariuomenės poreikius. Bandomoji gamyba neretai užtrukdavo, kol būdavo suderinami gaminių parametrai, patikrinama jų kokybė. Studijų skyriui atlikus reikalingus bandymus, buvo pereinama prie serijinės gamybos.

Nors po Pirmojo pasaulinio karo daugelyje šalių kariuomenių tapo aktualus cheminio karo pavojus, Lietuvoje ilgą laiką į tai nebuvo kreipiama dėmesio. Turėta tik keletą tūkstančių karo laikų dujokaukių. Pirmieji žingsniai šioje srityje buvo žengti tik 3-iojo dešimtmečio pabaigoje, ėmus aktyviau diskutuoti apie nepatenkinamą cheminės saugos būklę. 1928 m. rugsėjo 1 d. išplėtus Artilerijos tiekimo skyriaus personalo sudėtį, buvo įsteigta pirmoji karinė laboratorija. Tačiau ji dėl patalpų ir specialistų trūkumo dar ilgai buvo kuriama³⁹. Kokia buvo apeista ši svarbi sritis, aišku ir iš to, kad kariuomenė neturėjo tokiam darbui tinkamos laboratorijos, kvalifikuoto personalo ir netgi patvirtinto dujokaukės tipo. 1929 m. ka-

³⁸ 1931 m. birželio 31 d. Artilerijos komiteto posėdžio protokolas Nr. 3, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 134, l. 44.

³⁹ 1939 m. sausio 26 d. Ginklavimo valdybos veikla 1919–1939 m. LCVA, f. 3, ap. 1, b. 380, l. 76, 74.

riuomenėje dirbo tik vienas nuolatinis nekvalifikuotas laborantas⁴⁰. Tuo metu vienintelis karo chemikas mjr. Juozas Vėbra dar studijavo užsienyje ir negalėjo prisidėti prie cheminės saugos Lietuvos kariuomenėje užtikrinimo. 4-ojo dešimtmečio pradžioje cheminę saugą pavedus Ginklavimo valdybai, šis klausimas pagaliau buvo pradėtas spręsti: prasidėjo diskusijos dėl naujos Tyrimų laboratorijos statybų ir aktyvesnio cheminės saugos specialistų karinio rengimo.

1931 m. sausio mėn. Ginklavimo valdybos viršininkas skubiu raštu kreipėsi į KAM stipendininką mjr. Praną Lesauskį, studijavusį Aukštojoje artilerijos technikos mokykloje Turine. Jis prašė skubiai surinkti Italijos cheminės saugos statusus ir atsiųsti į Lietuvą⁴¹. 1931 m. rugsėjo mėn. Ginklavimo valdybos viršininkas pavedė mjr. Mečiui Kareivai vykti į Čekoslovakijos sostinę priimti užsakytų dujokaukių⁴² ir nupirkti karininkų cheminės saugos kursams reikalingų mokymo priemonių. Taip pat plk. M. Pečiulionis įgaliojo surinkti visą įmanomą informaciją apie šių priemonių gamybą, atkreipiant ypatingą dėmesį į jų gamybos mašinas ir tikrinimo įrangą. Ginklavimo viršininkas pateikė smulkią instrukciją, kokią informaciją reikia surinkti apie mašinas (techninius duomenis), kilmės šalį, žaliavų gavimo galimybes, kitas gamybos detales⁴³. Todėl darytina išvada, jog Lietuvoje buvo ruošiamasi pradėti vietoje gaminti dujokaukes ir užsienyje renkama tam reikalinga informacija.

Nuo 4-ojo dešimtmečio vidurio buvo galutinai apsispręsta plėtoti savo karo pramonę, kad būtų galima daugiau ginkluotės gaminti Lietuvoje ir mažiau importuoti iš užsienio. Ilgainiui šis sprendimas turėjo laiduoti galimybę karo metu lengviau apsirūpinti ginkluote ir reikmenimis ir sutautyti lėšų – jos būtų naudojamos savo krašte, o vietos darbininkai turėtų

⁴⁰ 1929 m. gegužės 10 d. Artilerijos tiekimo viršininko slaptas raportas Tiekimo viršininkui Nr. 129, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 113, l. 5.

⁴¹ 1931 m. sausio 23 d. Ginklavimo viršininko slaptas skubus raštas mjr. P. Lesauskiui Nr. 79, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 133, l. 43.

⁴² Dujokaukių modelis nenurodytas, tačiau tikėtina, kad tai galėjo būti čekoslovakiškos HM 31 dujokaukės.

⁴³ 1931 m. rugsėjo 28 d. Ginklavimo viršininko slaptas raštas mjr. M. Kareivai Nr. 449, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 133, l. 186.

darbo⁴⁴. Šis sumanymas tapo tikru iššūkiu Lietuvos kariuomenei ir Ginklavimo valdybos karininkams. Jie vis dažniau kreipdavosi į aukštesniąją vadovybę dėl kvalifikuoto personalo stokos Ginklavimo valdyboje ir jos gamybinėse įstaigose. 1936 m. naujasis Ginklavimo valdybos viršininkas plk. P. Lesauskis raportavo: „Organizuojant Artilerijos dirbtuvių darbą, skubiai vykdant Valdybos darbo plane numatytus užpirkimus ir nenumatytus turto pertvarkymus, esamo Ginklavimo valdybos personalo neužtenka, jo trūkumas skaudžiai jaučiamas ir neišvengiamai atsiliepia į Valdybos darbą.“⁴⁵ 1937 m. balandžio mėn. Tyrimų laboratorijos viršininkas plk. dr. J. Vėbra, negalėdamas Lietuvoje rasti specialaus personalo, taip pat iškėlė šią problemą⁴⁶. Nors aptariamuoju laikotarpiu kai kurių retesnių specialybių ginklavimo karininkų ir trūko, bendras jų skaičius nuolat didėjo (žr. 1 lentelę⁴⁷).

1 lentelė

Tarnaujančių kariuomenėje ir atsargos ginklavimo karininkų skaičius 1937 m.

	Tarnaujančių kariuomenėje			Atsargos		
	Turėjo būti	Buvo	Trūko	Turėjo būti	Buvo	Trūko
Ginklavimo valdyboje	97	65	32	11	0	11
Kariuomenės daliniuose	24	16	8	86	3	83
Iš viso	121	81	40	97	3	94

⁴⁴ Lesčius V. Lietuvos kariuomenės organizavimo, dislokavimo ir ginkluotės pokyčiai 1938–1940 m. *Karo archyvas*, t. XXIV, p. 195, 200.

⁴⁵ 1936 m. spalio 20 d. Ginklavimo viršininko slapta raportas Kariuomenės tiekimo viršininkui Nr. 453, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 255, l. 4.

⁴⁶ 1937 m. balandžio 15 d. Tyrimų laboratorijos viršininko slapta raportas Ginklavimo viršininkui Nr. 3, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 339, l. 67.

⁴⁷ 1937 m. kovo 7 d. Ginklavimo viršininko slapta asmeniškasis raportas Kariuomenės tiekimo viršininkui Nr. 6029, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 266, l. 71.

Iki 1940 m. Ginklavimo valdybos gamybinės įstaigos labai išplėtojo savo veiklą. Pasak J. Mikailos, tuo metu Lietuvos kariuomenės Tyrimų laboratorija buvo geriausia Baltijos šalyse⁴⁸. Jos veikla apėmė daugelį sričių: balistiką, metalurgiją, mechaniką, optiką, ginklų ir šaudmenų technologiją, sprogstamąsias medžiagas, organinę, neorganinę ir analizinę chemiją, mikrobiologiją, bakteriologiją ir kt. Tačiau pagrindinis laboratorijos tikslas buvo teikti paslaugas ir produktus Lietuvos ginklų pramonei⁴⁹. Ji atlikdavo sudėtingus tyrimus, tiekė kariuomenei signalines raketas, dūmines medžiagas, degtuvus, cheminius detektorius, įvairius filtrus ir kt.⁵⁰ Kauno ir Linkaičių dirbtuvės galėjo atlikti kapitalinį visų ginklų remontą, gaminti visus Lietuvos kariuomenei reikalingiausius šaudmenis, dujokaukes ir kt. karines priemones⁵¹. Visi šie gaminiai dėl savo specifikos buvo gaminami ypatingomis sąlygomis ir tam reikėjo atitinkamai parengto personalo.

Siekdama spręsti pastarąją problemą, Ginklavimo valdyba nuolat papildydavo savo personalo gretas: rengdavo atitinkamus mokymus, bandydavo pritraukti talentingus karininkus iš kitų kariuomenės įstaigų ir civilius. Ši kariuomenės tiekimo įstaiga turėjo ambicingų ateities tikslų, tad jos gamybinės įstaigos toliau ruošėsi plėtoti savo veiklą. Ginklų dirbtuvėse tarnaujančių karininkų skaičius 1930–1940 m. išaugo nuo 5 iki 40⁵². Ginklavimo korpuso karininkai Kauno ir Linkaičių ginklų dirbtuvėse ir Tyrimų laboratorijoje dažniausiai eidavo skyrių viršininkų ir dalių vedėjų pareigas. Nors kai kurie karininkai, kad ir žemiausio laipsnio, dėl savo kompetencijos ir išsilavinimo taip pat buvo skiriami į šias pareigas. Daugelis jų turėjo ne tik karinį, bet ir techninį išsilavinimą, įgytą Lietuvos arba užsienio universitetuose.

⁴⁸ Statkus V. *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.* Chicago, 1986, p. 496.

⁴⁹ Lesčius V. Lietuvos kariuomenės organizavimo, dislokavimo ir ginkluotės pokyčiai 1938–1940 m. *Karo archyvas*, t. XXIV, p. 198.

⁵⁰ 1938 m. rugpjūčio 9 d. Ginklavimo viršininko slapta raportas Kariuomenės tiekimo viršininkui Nr. 28/81, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 416, l. 15.

⁵¹ Plačiau apie kariuomenės ginklų dirbtuves: Jonaitis M. *Lietuvos karinė pramonė tarpukariu: ginklų dirbtuvių atvejis*. Magistro baigiamasis darbas, Klaipėdos universitetas, 2014.

⁵² 1939 m. sausio 26 d. Ginklavimo valdybos veikla 1919–1939 m. LCVA, f. 3, ap. 1, b. 380, l. 64–66; 1939 m. gruodžio 1 d. Ginklų dirbtuvių Linkaičiuose žmonių ir arklų sudėties žinios, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 440, l. 7.

Nuo artileristo iki ginklininko: ginklavimo karininkų korpusas
Lietuvos kariuomenėje 1919–1940 m.



Linkaičių ginklų dirbtuvių personalas. 1939 m. (*Gintaro Vitulskio asmeninės kolekcijos nuotrauka*)

Karo atveju ginklavimo tarnybos personalas turėjo būti papildytas mobilizuotais atsargos kariais ir įvairių specialybių civiliais specialistais. Ren-giant Ginklavimo valdybos mobilizacijos planą buvo atkreiptas dėmesys į baigusių aukštąsias mokyklas specialistų ir kvalifikuotų amatininkų registraciją. Skirtingai nuo kitų kariuomenės dalinių ir įstaigų personalo, daugelis mobilizuotų karių ir specialistų karo metu turėjo dirbti kariuomenės užnugaryje esančiose įmonėse ir daliniuose arba pasilikti, kur dirbo iki mobilizacijos paskelbimo, jeigu jie ten buvo nepakeičiami ar reikalingesni nei kariuomenei⁵³. Paskelbus mobilizaciją, karinės pramonės įstaigos, kaip ir visa kariuomenė, turėjo pradėti veikti karo meto režimu. Viena iš būtiniausių veiklos karo metu sąlygų – personalo išteklių papildymas, kad karinės įstaigos ir dirbtuvės galėtų dirbti didžiausiu pajėgumu. 1939 m. vasario 1 d. duomenimis, ginklavimo karininkų korpusą karo metu turėjo

⁵³ 1934 m. sausio 22 d. Ginklavimo viršininko slapto asmeninis raportas Tiekimo viršininkui Nr. 6085, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 121, l. 14.

sudaryti 160 įvairius laipsnius turinčių ginklavimo specialybės karininkų. Tuo metu reguliariojoje kariuomenėje tarnavo 93, o atsargoje buvo 42 karininkai. Iki numatytos karo meto etatinės sudėties trūko 25 ginklavimo specialybės karininkų, daugiausia turinčių kapitono ir majoro laipsnius (žr. 2 lentelę⁵⁴).

2 lentelė

1939 m. vasario 1 d. ginklavimo specialybės karininkų skaičius

Karių laipsniai	Tarnaujančių kariuomenėje	Atsargos	Numatyta turėti karo metu
Generolų	-	-	-
Divizijos generolų	-	-	-
Brigados generolų	-	1	1
Pulkininkų	6	1	6
Pulkininkų leitenantų	4	1	9
Majorų	6	2	32
Kapitonų	9	1	68
Leitenantų	31	1	35
Jaunesniųjų leitenantų	37	35	9
Iš viso	93	42	160

1939 m. rugsėjo 17 d. paskelbus dalinę kariuomenės mobilizaciją, Ginklavimo valdyba pagal sudarytą planą persitvarkė, kad atitiktų karo meto sudėtį. Į numatytas etatines vietas buvo paskirti atitinkami kariai ir civiliai tarnautojai. Dalis jų papildė Kauno ir Linkaičių ginklų dirbtuvių personalą⁵⁵. Išanalizavus archyvinę medžiagą darytina prielaida, kad teoriškai Ginklavimo valdybos ir abiejų ginklų dirbtuvių personalas būtų galėjęs užimti visas karo meto etatines vietas (tam reikėjo tik 11 karininkų), o jų įstaigos – dirbti visu pajėgumu. Pagal 1939 m. karo meto etatus Gin-

⁵⁴ 1939 m. vasario 23 d. Ginklavimo viršininko slaptas asmeninis raštas Kariuomenės štabo III skyriaus viršininkui Nr. 48, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 316, l. 103.

⁵⁵ 1938 m. rugsėjo 18 d. Ginklavimo viršininko įsakymas Nr. 1, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 329, l. 1–6.

klavimo valdyboje ir jai pavaldžiose įstaigose turėjo tarnauti 108 įvairių specialybių karininkai⁵⁶. 1939 m. pabaigoje Ginklavimo valdyboje iš viso tarnavo 92 karininkai (97 etatinės vietos), tačiau tik 60 iš jų buvo ginklavimo specialistai⁵⁷. Vis dėlto 1939 m. rugsėjo mėn. vykusi dalinė mobilizacija beveik nepalietė Ginklavimo valdybos gamybinių skyrių, todėl sunku tiksliai įvertinti ginklų dirbtuvių tikrąjį mobilizacinį pasirengimą ir kaip tai praktiškai buvo įgyvendinta⁵⁸.

1939 m. rudenį prasidėjus Vokietijos ir Lenkijos karui, dalis lenkų karių buvo internuoti Lietuvoje. Kai kurie iš jų anksčiau dirbo įvairiais ginkluotės specialistais, tarp jų atsirado net 33 asmenys, pageidaujantys dirbti Lietuvoje ginklų technikais. Trečiojoje Palangos internuotųjų stovykloje buvo sudarytas norinčiųjų dirbti specialistai sąrašas, jame nurodyta tarnybos vieta Lenkijoje, taip pat pateiktas trumpas jų išsilavinimo, specialybės ir darbo pobūdžio aprašymas. Tarp norinčių dirbti Lietuvoje lenkų daugiausia buvo pėstininkų ginkluotės techniko kvalifikaciją turinčių, keletas automatinų ginklų ir prieštankinių pabūklų remonto specialistų⁵⁹. Apie šių Lenkijos piliečių priėmimą į tarnybą Lietuvos kariuomenėje duomenų rasti nepavyko.

⁵⁶ 1939 m. rugsėjo mėn. Ginklavimo valdybos karo meto etatai, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 171, l. 124–130.

⁵⁷ 1939 m. gruodžio 6 d. Ginklavimo valdybos karininkų ir karininkų vietose dirbančių civilinių tarnautojų sąrašas, LCVA, f. 1, ap. 1, b. 502, l. 159.

⁵⁸ 1939 m. rugsėjo 26 d. Linkaičių įgulos mobilizacijos reliacija, LCVA, f. 929, ap. 5, b. 548, l. 28.

⁵⁹ Šaltkalvių-ginklų specialistų sąrašė nurodyti: Stanislaw Straszewski, Josef Grabowski, Stanislaw Swat, Julian Niemiec, Boleslaw Kubacki, Czeslaw Jackowski, Edward Beziemienny, Franciszek Pieniak, Kazimierz Kaminski, Eugeniusz Luba, Wladyslaw Rusiecki, Edward Krulikowski, Stanislaw Suski, Boleslaw Ladziak, Mikolaj Grybalow, Antoni Kazimierski, Stefan Grzelka, Wiktor Koszmicki, Wladimir Sieliakow, Wladyslaw Dabrowski, Kazimierz Krysiak, Feliks Zawadski, Stefan Pirscinski, Jan Jastrzebski, Wacław Kowalczyk, Marjan Marzec, Antoni Gubala, Juzef Hornowski, Jakob Niechwiadowicz, Kazimierz Nagicki, Dawid Szmukler, Konstancy Szlagiewicz, Jan Gajl: 1939 m. spalio 21 d. III internuotųjų stovyklos komendanto raštas Internuotųjų stovyklos viršininkui Nr. 506, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 449, l. 23–25.

2. Tarnyba kariuomenės daliniuose

Jaunai Lietuvos kariuomenei nuo pat pirmųjų dienų, kai ji buvo sukurta, teko ginklu ginti valstybės nepriklausomybę. O pasibaigus Nepriklausomybės kovoms reikėjo būti pasiruošusiai bet kuriuo metu vėl stoti į kovą. Todėl nuolat vyko karinis rengimas ir aprūpinimas, pirmiausia – ginkluote. Lietuvai, apsuptai priešiška nusiteikusių kaimynų, tai buvo ypač aktualu. Tarpukariu turėtos ginkluotės ir kito techninio turto priežiūra dėl savo specifikos tapo ne mažesniu iššūkiu nei jos įsigijimas. Kadangi ginkluotės priežiūros klausimas gana platus, nuodugniau jam aptarti reikėtų papildomos analizės nagrinėjant įvairius ginklavimo tarnybos aspektus.

Už ginklų priežiūrą kariuomenės daliniuose tiesiogiai atsakingi buvo etatiniai ūkio pareigūnai, iki pat 4-ojo dešimtmečio tiesiogiai nepavaldūs Ginklavimo valdybos viršininkui, dažniausiai – vienas iš karininkų ar vyr. puskarininkų, atsitiktinai paskirtų eiti ginklų prižiūrėtojo-ginklininko pareigas. Ilgą laiką šių pareigūnų kvalifikacija neleido užtikrinti tinkamos ginkluotės priežiūros kariniame dalinyje. Ginklų prižiūrėtojais ir ginklininkais jie tapdavo dėl to, kad neseniai buvo atėję iš kito padalinio arba ilgiau dirbę šaltkalviais, nors ir neturėjo tam tinkamo išsilavinimo. Blogai buvo ir tai, kad karininko ginklininko pareiginė vieta (komandos viršininkas) kariuomenės dalinyje dėl savo specifikos (nenumatytas aukštesnis karinis laipsnis – M. J.) buvo neigiamai vertinama ir laikoma tik perinamuoju etapu, siekiant aukštesnės vietos⁶⁰. Nors atitinkamos kariuomenės įstaigos rengdavo periodinius ginklų būklės patikrinimus, daliniuose kaskart buvo randama įvairiausių pažeidimų, kurių nesugebėta pašalinti per daugelį metų⁶¹. Dėl to kariuomenės daliniuose ir sandėliuose bendra ginkluotės būklė (kokybė) gerokai suprastėjo ir atsakingoms įstaigoms, pirmiausia Ginklavimo valdybai, teko reaguoti.

1924 m. gruodžio mėn. 3-iosios karo apygardos Tiekimo skyriaus viršininkas kreipėsi į Artilerijos viršininką dėl ginkluotės specialistų kariuomenės daliniuose trūkumo. Rašte teigiama, kad „kai kuriose dalyse trūksta

⁶⁰ 1930 m. birželio 25 d. Ginklavimo viršininko slaptas asmeninis raportas Tiekimo viršininkui Nr. 221, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 160, l. 9.

⁶¹ Atkreiptinas dėmesys į tai, jog ginkluotės priežiūra dėl savo ypatumų yra gana sudėtinga ir praktiškai neįmanoma užtikrinti, kad visi gedimai būtų pašalinti.

net ir ginklininkų-šaltkalvių, dėlei ko pačios dalys pas save negali atlikti net ir smulkaus ginklų remonto. Tokiu būdu dažnai dėlei menko ginklų sugedimo verčiamos yra vežti ginklus taisyti Kauno dirbtuvėms ir tuo daryti Valstybei nuostolius⁶². Tuo metu už ginkluotės prižiūrėtojų ir ginklininkų rengimą tiesiogiai niekas nebuvo atsakingas, todėl pirmosios jų trūkumu susirūpino karo apygardos ir jose esantys pulkai, kurie tuos ginklus naudojo. Artilerijos viršininkas plk. lt. Pranas Uogintas, reaguodamas į situaciją, neliko nuošalyje – nurodė parengti projektą, kaip išeiti iš „keblios padėties“⁶³. Pasidomėjus ginklų priežiūros situacija kitose karo apygardose paaikškėjo, kad kai kurioms iš jų trūksta net keliolikos ginklininkų ir ginklų priežiūros meistrų. Taip pat surinkti duomenys atskleidė, kad kariuomenėje 1-os rūšies (aukščiausios – M. J.) ginklų yra labai mažai, o 2-os rūšies – net 50–75 proc.⁶⁴ Nepatenkinama kariuomenės ginkluotės būklė buvo tiesiogiai susijusi su parengtų kvalifikuotų ginklų prižiūrėtojų skaičiumi. 1925 m. balandžio 8 d. Vyriausiojo štabo viršininko rašte ginklų dirbtuvių viršininkui konstatuota, kad kariuomenės daliniuose labai trūksta kvalifikuotų ginklininkų, kurie nusimanytų apie ginklų defektus, nes, esant tokiai padėčiai, ginklai ir toliau dėl paprasčiausių gedimų buvo siunčiami į Centrinės kariuomenės dirbtuves Kaune⁶⁵. Be to, niekas negarantavo, kad atsiųsti į ginklų dirbtuves sugedę ginklai bus greitai pataisyti ir grąžinti arba pakeisti naujais. Nemažai ginkluotės nesutvarkyta dėl atsarginių dalių, kurių dirbtuvės nebuvo pajėgios pagaminti, trūkumo. Todėl ilgą laiką ginkluotė tiesiog gulėdavo sandėliuose, kol būdavo skiriamas papildomas finansavimas arba gautos užsakytos dalys iš užsienio⁶⁶. Esant tokiai padėčiai, tapo svarbu daugiau dėmesio skirti kasdinei ginkluotės priežiūrai kariuomenės daliniuose, nelaukiant, kol jai prireiks kapitalinio remonto.

⁶² 1930 m. gruodžio 30 d. 3-iosios karo apygardos Tiekimo skyriaus viršininko raštas Artilerijos viršininkui Nr. 1861, LCVA, f. 1373, ap. 1, b. 111, l. 87.

⁶³ Ten pat.

⁶⁴ 1925 m. kovo 7 d. Artilerijos viršininko slaptas pareiškimas Vyriausiojo štabo viršininkui Nr. 224, LCVA, f. 1373, ap. 1, b. 111, l. 78.

⁶⁵ 1925 m. balandžio 8 d. Vyriausiojo štabo viršininko raštas Centrinėi kariuomenės dirbtuvių viršininkui Nr. 7879, LCVA, f. 929, ap. 1, b. 273, l. 186.

⁶⁶ Jonaitis M. *Lietuvos karinė pramonė tarpukariu: ginklų dirbtuvių atvejis*. Magistro baigiamasis darbas, Klaipėdos universitetas, 2014, p. 14.



Kariai 9-ojo pėstininkų pulko ginklų dirbtuvėje. 1927 m. (LCVA)

1932 m. Ginklavimo valdybos viršininkas savo raporte Tiekimo skyriaus viršininkui rašė, kad Ginklavimo valdyba negali būti atsakinga už ginklų priežiūrą kariuomenės daliniuose, kol neturės tam parengtų ginklavimo karininkų. Remdamasis kasmečiais kariuomenės ginklų tikrinimo rezultatais, jis taip apibūdino ginkluotės priežiūros padėtį kariuomenės daliniuose: „Aišku, kad dalyse vyksta ginklų gadinimas, jų priežiūra nesutvarkyta, pulkų dirbtuvėse nesugeba atlikti reikalingą smulkų ginklų remontą. Neturint pulkuose techniškai paruoštų ginklininkų nėra dažniausiai net galimybės nustatyti sugedimų priežastis, jas pašalinti, perspėti.“⁶⁷

Norėdami parodyti, kokia buvo ginklų priežiūra (tiksliau – nepriežiūra), galime pateikti dar vaizdingesnių pavyzdžių iš I pėst. divizijos praktikos. 1932 m. 1-ajame pėst. Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulke pastebėti ginklų gedimai sukėlė įtarimų aukštesniajai vadovybei. Per

⁶⁷ 1932 m. balandžio 1 d. Ginklavimo viršininko slaptas asmeninis raportas Tiekimo viršininkui Nr. 131, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 160, l. 6–7.

palyginti trumpą laiką buvo sugadinta keliolika šautuvų (nulaužtos buožės, deformuoti vamzdžiai). Kaltininkai nenustatyti, o tyrimo protokoluose pažymėta, kad tai nutikę netyčia: buvę slidu, kareivis griuęs, o šautuvas iškritęs iš rankų ir buožė nulūžusi. Dėl šautuvo vamzdžio deformacijos (konkrečiau – „išsipūtimo“) tik paaiškinta, kad šautuvas buvęs visada gerai prižiūrimas ir valomas, o atsakingi viršinininkai dažnai tikrindavę, bet ir trūkumų nepastebėję. Aiškinantis ginklų gedimo priežastis pastebėta ir daugiau netvarkos. Perduodant ginklus iš kuopos kuopai, buvo neįmanoma nustatyti gedimų priežasčių, kadangi tyrimai pradėti per vėlai, o komisijos, turinčios apžiūrėti sugadintus ginklus, sudarytos atmetinai. Apžiūros protokolai paviršutiniški, parašyti nesilaikant nustatytos tvarkos, nenurodant net šautuvo rūšies, būklės, gavimo laiko ir pan. Divizijos vadas, susipažinęs su situacija, padarė išvadą, kad „iš tokių kvotų nesunku pastebėti kai kurių kuopų vadų ginklų priežiūroje neleistinus apsileidimus, didelę stoką atsakominguo jausmo už sugadintus ginklus ir silpną kareivių auklėjimą savo ginklų saugoti ir gerbti“⁶⁸. Viena iš priežasčių, kodėl taip nutikdavo, buvo kvalifikuoto ginklų priežiūros personalo ir tiesioginės atsakomybės stoka.



Ginklų remontas 3-iajame artilerijos pulke Kaune (LCVA)

⁶⁸ 1932 m. vasario 27 d. Įsakymas I pėstininkų divizijai Nr. 7, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 160, l. 8.

1932 m. Atskirojoje artilerijos grupėje, turinčioje net 18 artilerijos pabūklų, nebuvo kvalifikuoto ginklų priežiūros specialisto. Šis padalinys pagal priskirtos ginkluotės kiekį ir vertę nesiskyrė nuo kitų pulkų, bet etatinės ginklavimo karininko pareigybės neturėjo. Ginklavimo valdybos viršininkas plk. M. Pečiulionis paprašė nedelsiant į etatus įtraukti ir ginklų prižiūrėtojo etatą⁶⁹. Vėlesniais metais visur, kur tik būdavo daugiau ginklavimo turto, stengtasi skirti nuolatinį ginklavimo karininką ir atitinkamą skaičių žemesniojo personalo. Situacija ėmė keistis iš esmės pradėjus rengti ginklavimo specialybės karininkus ir siųsti juos į nuolatinės tarnybos vietas – karinius dalinius. Jų išlaikymo ginklininkų vietose problemą siekta spręsti sudarant sąlygas einantiems šias pareigas kelti atlyginimą iki pulko vado atlyginimo imtinai ir taip savotiškai „priešti“ karininką ilgesniam laikotarpiui⁷⁰.

Tačiau dėl didelio darbo krūvio šie karininkai negalėdavo tinkamai atlikti savo tiesioginių pareigų ir tai turėjo įtakos bendrai dalinio ginkluotės būklei. 1933 m. pasikeitus kariuomenės ūkio srities tvarkymo nuostatams, ginklavimo karininkams buvo priskirtas karo technikos tiekimo ir ryšių turto administravimas, kuriam tekdavo skirti apie 30 proc. viso darbo laiko, nors visuose daliniuose buvo karininkų, baigusių specialius kursus, kuriems ir turėjo priklausyti šio turto administravimas. Ginklavimo karininkai buvo tiesiogiai pavaldūs dalinio ūkio viršininkui, todėl neretai jiems būdavo pavedamos ir antraeilės pareigos, pavyzdžiui, dalinių rajono ir pastatų komendantų, karių parduotuvių vedėjų ir kt. Kai kurios iš šių pareigų atimdavo dar apie 30–40 proc. ginklų priežiūros laiko, bet dėl tuo metu galiojusios tvarkos to nebuvo galima atsisakyti. O kur dar įvairios komandiruotės kariniam turtui priimti ar grąžinti, lankymasis kitose įgulose ir daliniuose, dalyvavimas įvairiose komisijose, budėjimai, kitų pareigūnų pavadavimas ir kt. Todėl ginklininkai savo tiesioginėms pareigoms galėjo skirti tik trečdalį, geriausiu atveju – pusę darbo laiko. Prie tokių pareigų buvo priskirtos: būtinos ginklų apžiūros (pavasariį ir rudenį), jų ardymas, valymas ir tikrinimas, sandėliuose esančios neliečiamosios

⁶⁹ 1932 m. gegužės 19 d. Ginklavimo viršininko skubus slaptas raportas Tiekimo viršininkui Nr. 6700, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 160, l. 24.

⁷⁰ 1930 m. birželio 25 d. Ginklavimo viršininko slaptas asmeninis raportas Tiekimo viršininkui Nr. 221, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 160, l. 9.

(mobilizacinės – M. J.) atsargos tikrinimas ir valymas, sandėlių vėdinimas ir tvarkymas, dalyvavimas kariuomenės manevruose, pratybose ir pan. Akivaizdu, kad pašaliniai darbai neleidavo susitelkti ir tinkamai paskirstyti laiko tiesiogiai su ginklais susijusiai veiklai, kuriai ir buvo rengiami šie specialistai⁷¹.

Atkreiptinas dėmesys, kad tik 1933 m. pradžioje buvo išleistas specialus įstatymas ginklavimo specialybės karininkų santykiams su kariuomenės daliniais ir įstaigomis reguliuoti. Ginkluotės prižiūrėtojai ir artilerijos technikai, dirbantys kariuomenės daliniuose ar kitose įstaigose, pagal savo specialybę tapo tiesiogiai pavaldūs Ginklavimo valdybos viršininkui. Iki tol karininkai, dirbantys ginklavimo srities darbą kariuomenės daliniuose etatinėse vietose, tiesiogiai priklausė tik tų dalinių vadams, todėl į Ginklavimo valdybos viršininko pageidavimus nelabai atsižvelgdavo⁷².

Nuo 4-ojo dešimtmečio vidurio suintensyvėjus ginklavimo procesams ir išaugus Lietuvos kariuomenei, vėl aukštesnės kvalifikacijos ginkluotės prižiūrėtojų trūkumas tapo problema. Dėl jau aptartų priežasčių kariuomenės dalinių ginklų priežiūrą ir reguliarų jų tikrinimą atlikdavo visiškai kitų dalinių ir įstaigų ginkluotės prižiūrėtojai. Ši praktika parodė, kad tų dalinių, kurie neturėjo savo ginklavimo karininkų, ginklų priežiūra buvo nepakankama, nes iš kitų pulkų atvykę, kad ir į tas pačias ar netoliese esančias įgulas, ginklų technikai buvo nelabai suinteresuoti „svetimo“ karinio turto būkle⁷³. O kai kuriais atvejais pėstininkų pulkų ginklų technikai būdavo siunčiami į artilerijos pulkus, ir atvirkščiai (žr. 3 lentelę⁷⁴).

⁷¹ 1937 m. gruodžio 30 d. Ginklavimo kpt. Bliumcheno raportas Studijų skyriaus viršininkui Nr. 66, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 368, l. 194–196.

⁷² 1939 m. sausio 26 d. Ginklavimo valdybos veikla 1919–1939 m. LCVA, f. 3, ap. 1, b. 380, l. 32–33.

⁷³ 1938 m. vasario 14 d. Ginklavimo viršininko slaptas raportas Kariuomenės tiekimo viršininkui Nr. 7060, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 430, l. 171.

⁷⁴ 1936 m. kovo 26 d. Įsakymas kariuomenei Nr. 20, p. 3.

1936 m. sausio 1 d. kariuomenės dalinių ir įstaigų ginklavimo turto priežiūra

Prižiūrintis dalinys ar įstaiga	Prižiūrėjo
1 pėst. pulkas	Ukmergės įgulą
3 pėst. pulkas	Seredžiaus ir Raseinių įgulas
4 pėst. pulkas	4 pėst. pulką ir Kupiškio, Rokiškio įgulas
5 pėst. pulkas	Prienuų įgulą ir 5 pėst. pulką
6 pėst. pulkas	Klaipėdos, Kretingos ir Plungės įgulas
7 pėst. pulkas	Tauragės, Naumiesčio ir Pagėgių įgulas
8 pėst. pulkas	8 pėst. pulką, Varnių, Telšių ir Mažeikių įgulas
9 pėst. pulkas	Marijampolės, Vilkaviškio ir Šakių įgulas
1 art. pulkas	4 pėst. pulką, Utenos, Biržų ir Panevėžio įgulas
2 art. pulkas	Kėdainių įgulą
3 art. pulkas	3 art. pulką, II pėst. div. štabą, Kaišiadorių įgulą
1 kav. pulkas	Žaliojo kalno, VI forto įgulas ir Kauno komendantūrą
2 kav. pulkas	Alytaus ir Seinų įgulas
PAR	PAR, Ryšių batalioną ir Automobilių rinktinę
Karo mokykla	Karo mokyklą ir 1 inž. batalioną
Ginklavimo valdyba	Visus kitus neišvardytus dalinius ir įstaigas

Tokia praktika buvo nenaudinga ir net žalinga, nes žinių stoka atsiliepė ginkluotės techninei būklei. Dėl šios priežasties 1937 m. pratybų poligone metu nukentėjo keli artilerijos pabūklai. Atsižvelgdamas į tai, Ginklavimo valdybos viršininkas pasiūlė ginkluotės techninę priežiūrą pavesti tik to paties pulko ginklų prižiūrėtojams: nors dėl to ir padidėtų išlaidos, tačiau tikrai pagerėtų karinio turto būklė⁷⁵.

Daugelyje didesnių kariuomenės dalinių ir įgulų ginklų priežiūrą ir smulkų remontą atlikdavo ten įsikūrusios mažos ginklų dirbtuvėlės, vadovaujamos paskirtų ginklavimo karininkų. Kaip jau minėta, kai kuriuose

⁷⁵ 1938 m. vasario 14 d. Ginklavimo viršininko slaptas raportas Kariuomenės tiekimo viršininkui Nr. 7060, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 430, l. 171.

daliniuose ginkluotės priežiūra buvo nepakankama, dėl to ginklus po kurio laiko tekdavo tvarkyti kapitališkai ar siųsti į Kauno ginklų dirbtuves. Ginklų remonto pulkuose sąlygos buvo prastos ir dėl tam tinkamų patalpų ir įrangos trūkumo. Net 4-ojo dešimtmečio antroje pusėje nė vienoje įguloje, nė viename kariuomenės dalinyje nebuvo specialiai ginklų dirbtuvėlėms skirto pastato, jos dažniausiai įsikurdavo nešildomose patalpose, kaip ir kalvė ar sandėliai, arba keliuose ar viename kambarėlyje kitos paskirties pastate. Daugelį metų veikiančios pulkų ginklų dirbtuvėlės labiau priminė laikinas karo meto kilnojamas lauko dirbtuves, todėl rimtesnis nuolatinis darbas jose buvo sunkiai įsivaizduojamas. 1937 m. Ginklavimo valdybos karininkas kpt. Ottas Bliumchenas, susipažinęs su situacija kariuomenės dalinių dirbtuvėse, Studijų skyriui pasiūlė steigti dviejų privalomų tipų (didesnes ir mažesnes, atsižvelgiant į dalinio ar įgulos dydį) ginklų dirbtuvėles ir nustatyti joms reikalingų svarbesnių mašinų ir įrankių standartus⁷⁶.

Net ir nedidelės kariuomenės dalinių ginklų dirbtuvėlės būdavo apkraunamos pašaliniais ūkio darbais, kuriuos, kaip minėta, ginklavimo karininkui pavesdavo atlikti dalinio ūkio viršininkas. Kpt. O. Bliumchenas teigė: „Lig šiol dar niekur nepastebėta, kad kiti dalies pareigūnai arba ūkio būrių dirbtuvėlės, esant dalyje ginklų dirbtuvelei, padėtų ginklavimo karininkui tvarkyti ginklavimo turtą, tuo tarpu visur, bemaž be išimties, chroniškai, dažniausiai su menku personalu, neatitinkančiu dalies realių galimybių šiuo atveju, silpnai veikiančios ginklų dirbtuvėlės dirba pašalinius darbus: taiso svarstyklės, lauko virtuves, prausykles ir kt. ūkio turtą, baltina katilus, prižiūri vandentiekius, elektros įrengimus ir instaliaciją.“⁷⁷ Pulkų ginklų dirbtuvėlėms tvarkyti ginkluotę trukdė ne tik pagalbiniai ūkio darbai, bet ir kitos kliūtys.

⁷⁶ 1937 m. gruodžio 30 d. Ginklavimo kpt. O. Bliumcheno raportas Studijų skyriaus viršininkui Nr. 66, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 368, l. 194–201.

⁷⁷ Ten pat, l. 196.



Kariai 9-ojo pėst. pulko ginklų dirbtuvėje (LCVA)

Didelė problema dalinių ginklų dirbtuvėlėms buvo personalo stoka. Pagal 1937 m. galiojusius etatus kiek geresnė padėtis buvo tik artilerijos pulkuose, kur dirbo 5 „ginkliai“ (ginklų meistrai, neturintys karininko laipsnio – M. J.), o į pėstininkų ir kavalerijos pulkus buvo numatyta skirti tik po 1 ginklų meistrą. Šias pareigas dažniausiai eidavo puskarininkis arba civilis tarnautojas, tiesa, dar būdavo skiriami 1–2 kareiviai kalviai arba šaltkalviai. Dėl gana prastų darbo sąlygų geresnių amatininkų būdavo sunku pritraukti, todėl pasirenkamas prastesnis specialistas arba, pakoregavus etatus, samdomas raštininkas Ūkio skyriui. Esant tokiai padėčiai ir turint dirbtuvėse tik keletą darbininkų, buvo sunku prižiūrėti kariuomenės pulkų ginkluotę – dažniausiai apie 5–6 tūkst. šautuvų, apie 200 kulkosvaidžių, automatinių pabūklų, minosvaidžių ir kito ginklavimo turto, kurio kiekis kasmet vis didėjo. Kaip išeitį, sprendžiant šį opų klausimą, kpt. O. Bliumchenas pasiūlė įsteigti daugiau ginklų dirbtuvių personalo etatų ir nurodyti, kad šie darbuotojai bus pavaldūs tik ginklavimo karininkui⁷⁸.

⁷⁸ Ten pat, l. 197.

Eventualaus karinio konflikto atveju kariuomenei turėjo būti išduota ir paskirstyta tris kartus daugiau ginkluotės nei taikos metu, todėl buvo ypač svarbu turėti pakankamai ginklavimo karininkų, kurie galėtų susidoroti su šia užduotimi. Dar svarbiau buvo tai, kad šie karininkai dar taikos metu būtų paskirti į atitinkamas kariuomenės įstaigų ir dalinių formavimo vietas⁷⁹.

1939 m. rugsėjo 17 d. paskelbus dalinę mobilizaciją, Ginklavimo valdyba ir jos pareigūnai kariuomenės aprūpinimo srityje susidūrė su rimtais iššūkiais, tačiau, remiantis archyvinių dokumentų duomenimis, savo pareigas atliko gerai. Šautuvais ir kulkosvaidžiais buvo aprūpinti visi kareiviai, pistoletais – visi karininkai ir specialiujų tarnybų kareiviai. Artilerijos pabūklai, šaudmenys ir kiti reikmenys buvo paskirstyti proporcingai, bet atsižvelgiant į turimą kiekį, nes dalies ginkluotės iki nustatyto etatinio skaičiaus dar trūko. Deja, buvo keli Ginklavimo valdybos ir kitų dalinių „nesusikalbėjimo“ atvejai. Ir kaip mobilizacijos metu paaiškėjo, tai įvyko dėl to, kad divizijų štabai, rengdami žiemos karo žaidimus, nė karto pasitarti nepakvietė Ginklavimo valdybos atstovų ir tiekiant šaudmenis atsirado nesklandumų⁸⁰. Atsižvelgdamas į mobilizacijos metu kilusius sunkumus, Ginklavimo valdybos viršininkas tiesioginiam viršininkui Kariuomenės tiekimo valdyboje pateikė savo pastabas ir pasiūlymus. Jo teigimu, į mobilizacijos metu kuriamus kariuomenės dalinius dar taikos metu turi būti paskirti ginklininkai ir ginklavimo turto ūkvedžiai, iš anksto susipažinę su karo meto ginkluotės atsarga. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog taikos meto ginklavimo personalo buvo nepakankamai, kad būtų patenkinti skubūs mobilizaciniai reikalavimai. Iš atsargos pašaukti ar iš kitų dalinių atvykę ginklavimo pareigūnai, neturintys konkretaus kariuomenės padalinio ūkio administravimo praktikos ir parengtų dokumentų, sugaišdavo daug laiko, kol susipažindavo su situacija ir perimdavo šias atsakingas pareigas⁸¹.

⁷⁹ 1937 m. kovo 7 d. Ginklavimo viršininko slaptas asmeninis raportas Kariuomenės tiekimo viršininkui Nr. 6029, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 266, l. 71.

⁸⁰ 1939 m. rugsėjo 27 d. Ginklavimo viršininko slaptas raportas Kariuomenės tiekimo viršininkui Nr. 931, LCVA, f. 1, ap. 1, b. 473, l. 1–2.

⁸¹ 1939 m. spalio 23 d. Ginklavimo viršininko slaptas raportas Kariuomenės tiekimo viršininkui Nr. 967, LCVA, f. 1, ap. 1, b. 473, l. 44–45.

Apibendrinant galima teigti, kad ginklavimo tarnyba susiformavo iš artilerijos tarnybos. Dar nesant aiškios šių dviejų tarnybų takoskyros, artileristai ir ginklavimo reikalus tvarkantys karininkai pasidalijo darbu. Pastarųjų poreikis ėmė didėti jau 3-iojo dešimtmečio pradžioje. Ginklavimo specialybės karininkai telkėsi aplink Artilerijos tiekimo skyrių, tačiau nemažai jų dirbo ir kariuomenės daliniuose.

II. GINKLAVIMO TARNYBOS KARININKŲ RENGIMAS

Vienas iš svarbiausių Ginklavimo valdybos uždavinių buvo rengti ginklavimo tarnybos personalą. Šie specialistai kariuomenei buvo reikalingi ne tik kariaujant, bet ir taikos metu. Specifiniam ir didelės vertės ginklavimo turtui gaminti, saugoti ir tvarkyti reikėjo ypač kvalifikuoto personalo. Priešingu atveju valstybei galėjo būti padaryta daug nuostolių ir rizikuojama žmonių gyvybėmis. Ginklavimo specialybės karininkų ir žemesnio rango personalo rengimu rūpinosi Ginklavimo valdybos viršininkas, o prieš tai – jo pirmtakai. Šios specialybės karininkai nebuvo rengiami dirbti fronto sąlygomis ir, skirtingai nuo rikiuotės karininkų, neturėjo gero kovinio pasirengimo. Jie nagrinėjo techninius ginkluotės, karinio turto tiekimo, priežiūros ir administravimo pagrindus, o ne praktikavosi tiesiogiai šias žinias taikyti mūšio lauke. Todėl šios įstaigos organizuoti mokymai daugiausia buvo skirti techniniam ir administraciniam personalui rengti.

1. Trumpalaikiai tobulinimosi kursai

Lietuvos kariuomenėje visą tarpukarį vyko kariniai mokymai, skirti įvairių specialybių ir korpusų kariams. Pirmieji ginklavimo tarnybos karininkų mokymai pradėti rengti dar 3-iojo dešimtmečio pradžioje. Nuo 1921 m. rugsėjo 26 iki lapkričio 5 d. į Artilerijos tiekimo skyriaus Ginklų ir patrankų dirbtuvių surengtus ginklininkų (ginklų prižiūrėtojų) kursus iš įvairių kariuomenės dalinių ir įstaigų buvo atsiųsta keliolika klausytojų. Jiems dėstyti rankinių ginklų technikos ir remonto dalykai. Supažindinta su ginklų techniniais duomenimis, amunicija. Šiuos mokymus baigė ir

Nuo artileristo iki ginklininko: ginklavimo karininkų korpusas
Lietuvos kariuomenėje 1919–1940 m.

sėkmingai egzaminus išlaikė 15 karininkų, karo valdininkų ir puskarininkų (žr. 4 lentelę⁸²).

4 lentelė

Sėkmingai baigusių ginklų priežiūros mokymus dalyvių sąrašas 1921 m.

Eil. nr.	Laipsnis, vardas, pavardė	Dalinys ar įstaiga	Mokymosi laikotarpis
1.	Karo vald. Juozas Matulaitis	10 pėst. pulkas	rugsėjo 26–spalio 27 d.
2.	Karo vald. Simas Bobelis	8 pėst. pulkas	rugsėjo 26–spalio 27 d.
3.	Ltn. Antanas Adamonis	2 pėst. pulkas	rugsėjo 26–spalio 27 d.
4.	Karo vald. Jonas Polej	3 pėst. pulkas	rugsėjo 26–spalio 27 d.
5.	Karo vald. Vosylius Sakavičius	Gudų ats. bat.	rugsėjo 26–spalio 27 d.
6.	Kpt. Iltafonsas Krasauskas	11 pėst. pulkas	rugsėjo 30–spalio 29 d.
7.	Karo vald. Bronius Kučinskas	1 ats. bat.	rugsėjo 30–spalio 29 d.
8.	Karo vald. Andrius Kosiulaitis	12 pėst. pulkas	spalio 1–27 d.
9.	Karo vald. Kostas Kregždė	4 pėst. pulkas	spalio 6–27 d.
10.	Ltn. Edvardas Misevičius	7 pėst. pulkas	spalio 6–27 d.
11.	Karo vald. Albertas Domikas	3 „Geležinio Vilko“ pulkas	spalio 19–27 d.
12.	Karo vald. Adomas Karčiauskas	1 pėst. pulkas	spalio 22–27 d.
13.	Vyr. pusk. Juozas Rinkevičius	Alytaus komendantūra	spalio 26–27 d.
14.	Jaun. pusk. Jonas Kazlaučiūnas	Drausmės bat.	spalio 26–27 d.
15.	Eil. Vladas Rutkauskas	2 rait. pulkas	rugsėjo 28–spalio 27 d.

Nuo 1921 m. gruodžio 4 d. iki 1922 m. vasario 8 d. dviem Artilerijos tiekimo skyriaus karininkams buvo surengti ginklų sandėlio prižiūrėtojų kursai, siekiant parengti juos kaip aukštesnės kvalifikacijos specialistus, gebančius tinkamai valdyti, prižiūrėti ir administruoti sandėliuojamą ir transportuojamą ginklavimo turtą⁸³.

⁸² 1921 m. gruodžio 2 d. Artilerijos tiekimo skyriaus viršininko padėjėjo pareiškimas Artilerijos viršininkui Nr. 7916, LCVA, f. 929, ap. 1, b. 65, l. 846.

⁸³ 1939 m. sausio 26 d. Ginklavimo valdybos veikla 1919–1939 m. LCVA, f. 3, ap. 1, b. 380, l. 38.

1925 m. balandžio mėn. KAM buvo iškelta idėja Centrinėse kariuomenės dirbtuvėse parengti trūkstantį skaičių karininkų ir karo valdininkų, kurie gebėtų kariuomenės daliniuose atlikti nesudėtingą ginklų remontą⁸⁴. Balandžio 9 d. Vyriausiojo štabo viršininkas kreipėsi į karo apygardų ir įstaigų viršininkus – įsakė parengti reikalingą skaičių žmonių, kurie bus komandiruoti į ginklininkų kursus prie Centrinų kariuomenės dirbtuvių ginklų taisymo skyriaus. Pageidauta atrinkti tik tokius karininkus ir karo valdininkus, kurie mėgsta šaltkalvystės amatą⁸⁵. Kada prasidėjo šie mokymai, nepavyko nustatyti, tačiau jie truko apie 2 mėn. (su pertrauka) ir baigėsi rugsėjo 30 d.⁸⁶ Kariuomenės įstaigos į Kauno ginklų dirbtuves komandiravo tik 5 karininkus, kurie pagal specialią programą mokėsi prižiūrėti, tikrinti, ardyti, valyti, sutepti pagrindinius pėstininkų ginklus, keisti jų atsargines dalis⁸⁷. Kiti žinomi ginklininkų kursai vyko 1926 m. rugpjūčio–lapkričio mėn. Juos baigė 7 karininkai⁸⁸. 1927 m. vėl buvo atkreiptas kariuomenės vadovybės dėmesys į tai, kad kai kuriose dalyse ginklininkų pareigas eina karininkai, neturintys reikiamos kvalifikacijos ir nebaigę atitinkamų kursų, vadinasi, netinkami šioms pareigoms. Krašto apsaugos ministras įsakė iki spalio 20 d. sudaryti tokių ginklininkų sąrašą ir kartu pateikti karininkų, norinčių baigti ginklininkų kursus prie Kauno ginklų dirbtuvių, kandidatūras⁸⁹. 1927 m. spalio–gruodžio mėn. vykusius artilerijos pulkų ginklų technikų kursus baigė 3 karininkai. Jų metu dėstyti artilerijos pabūklų technikos ir remonto dalykai. Tikslių mokymų programų nepavyko rasti, tačiau manytina, kad dėl trumpo mokymo kurso klausytojai susipažindavo tik su praktine dalimi⁹⁰.

⁸⁴ 1925 m. balandžio 8 d. Vyriausiojo štabo viršininko raštas Centrinų kariuomenės dirbtuvių viršininkui Nr. 7879, LCVA, f. 929, ap. 1, b. 273, l. 186.

⁸⁵ 1925 m. balandžio 9 d. Vyriausiojo štabo viršininko raštas Nr. 7879, LCVA, f. 929, ap. 1, b. 273, l. 187.

⁸⁶ 1925 m. rugsėjo 28 d. Centrinų kariuomenės dirbtuvių viršininko labai skubus pareiškimas Vyriausiojo štabo viršininkui Nr. 2942, LCVA, f. 929, ap. 1, b. 273, l. 397.

⁸⁷ 1925 m. Užsiėmimų su ginklininkais programa, LCVA, f. 929, ap. 1, b. 273, l. 398.

⁸⁸ 1939 m. sausio 26 d. Ginklavimo valdybos veikla 1919–1939 m. LCVA, f. 3, ap. 1, b. 380, l. 38.

⁸⁹ 1927 m. spalio 6 d. Vyriausiojo štabo aplinkraštis Nr. 33, LCVA, f. 3, ap. 3, b. 38, l. 80.

⁹⁰ 1939 m. sausio 26 d. Ginklavimo valdybos veikla 1919–1939 m. LCVA, f. 3, ap. 1, b. 380, l. 38.

Nuo artileristo iki ginklininko: ginklavimo karininkų korpusas
Lietuvos kariuomenėje 1919–1940 m.



Karys (greičiausiai ginklininkas) valo ginklus 9-ojo pėst. pulko ginklų sandėlyje (LCVA)

Karininkai, baigę Karo mokyklą, ar vėliau, mokydamiesi Vytauto Didžiojo karininkų kursuose, išklausydavo cheminės saugos kursą. Jau 3-iajame dešimtmetyje kariūnų mokymo programoje buvo numatytas mokomasis dalykas „Cheminės medžiagos“⁹¹. Tačiau, tikėtina, trumpo Karo mokyklos kurso nepakako išsamiau susipažinti su cheminio karo ypatumais, apsaugos nuo jo būdais, kad galima būtų tapti gerais šios srities instruktoriais. Ši sritis nuolat tobulėjo, todėl žinias nuolat reikėjo atnaujinti.

1930 m. lapkričio 21–29 d. Ginklavimo valdybos karininkas mjr. Mečys Kareiva buvo išsiųstas į Vokietijoje vykusius karininkų cheminės saugos kursus. Juose buvo supažindinta su cheminėmis medžiagomis, jų naudojimu karo metu, apsaugos nuo jų būdais ir priemonėmis. Karininkas pateikė išsamų raportą Ginklavimo valdybos viršininkui, kuriame buvo smulkiai pristatyta mokymo programa ir visa kursų eiga⁹². Komandiruotės metu

⁹¹ Ažubalis A. *Matematikos taikymas Lietuvos kariuomenėje 1918–1940 m.* Vilnius, 2015, p. 58.

⁹² 1930 m. gruodžio 22 d. Artilerijos dirbtuvių mjr. Kareivos slaptas raportas Ginklavimo

domėtasi cheminės saugos organizavimu Vokietijos kariuomenėje ir jos karinio rengimo mokyklose. Šia tematika rinkta literatūra ir kita informacija. Vėlesniais metais šios komandiruotės metu sukaupta patirtis pravertė organizuojant vietos karininkų rengimą.

Pirmųjų cheminės saugos mokymų Lietuvoje ilgai laukti neteko. Jau 4-ojo dešimtmečio pradžioje pradėti rengti cheminės saugos kursai karininkams ir puskarininkiams pagal Ginklavimo valdybos parengtą programą. 1931 m. sausio 10 d. Vyriausiojo štabo viršininkas pavedė Ginklavimo valdybos viršininkui skubiai organizuoti cheminės saugos mokymus kariuomenėje. Jis nurodė iki pavasario parengti „dujininkų“ (cheminės saugos instruktorių – M. J.)⁹³. 1931 m. vasario 17 d. išleistame slaptame įsakyme kariuomenei Nr. 3 numatyta prie Vytauto Didžiojo karininkų kursų įsteigti priešcheminės apsaugos karininkų 4 savaičių trukmės kursus kariuomenės dalinių cheminės saugos instruktoriams rengti. Net 23 kariuomenės daliniai ir įstaigos atsiuntė po 1 rikiuotės karininką, Šaulių sąjunga – 3, o Ginklavimo valdyba – 2 karininkus. Būsimi kursų klausytojai turėjo iš anksto susipažinti su kariuomenės išleistais cheminės saugos dalykams skirtais leidiniais ir, kiek įmanoma, su užsienio kalbomis išleista literatūra apie cheminį karą. Šiems kursams vadovavo Ginklavimo valdybos viršininkas, o paskaitas skaitė kiti įstaigos karininkai⁹⁴. Panašūs kursai vėliau buvo surengti ir puskarininkiams, tik jų klausytojų skaičius buvo kelis kartus didesnis. Kursų lektorais buvo paskirti: gen. št. plk. ltn. Vaclovas Žadeika, gen. št. mjr. Vladas Karvelis, gen. št. mjr. Antanas Šova, plk. ltn. S. Birutavičius, plk. ltn. J. Vėbra, mjr. M. Kareiva, mjr. Vladas Petkūnas, mjr. Vytautas Steponaitis, mjr. Ksaveras Mašanauskas, kpt. Bronius Vaivada ir dr. Viktoras Jasaitis⁹⁵.

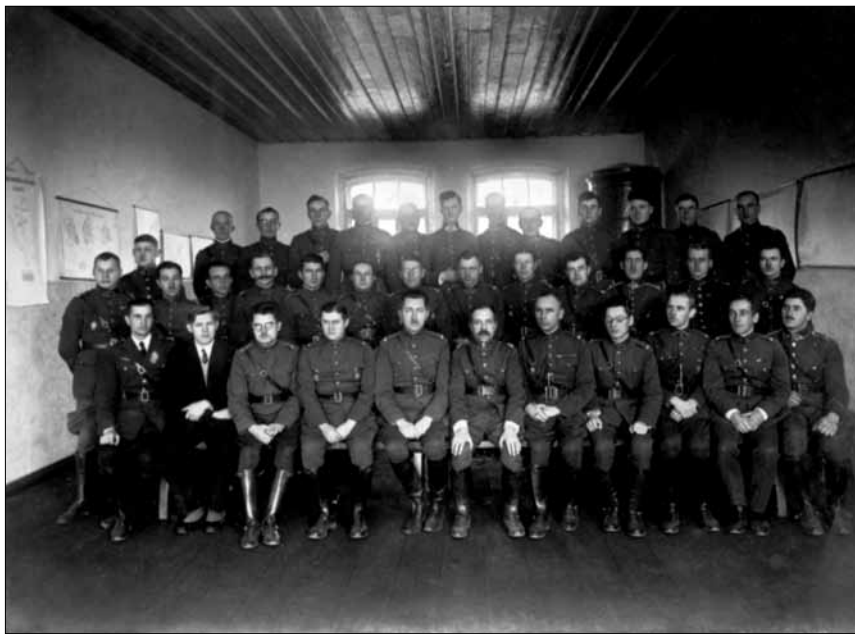
viršininkui Nr. 15, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 133, l. 227.

⁹³ 1931 m. sausio 10 d. Generalinio štabo valdybos viršininko slaptas raštas Ginklavimo viršininkui Nr. 5813, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 133, l. 34.

⁹⁴ 1931 m. vasario 17 d. Įsakymas kariuomenei Nr. 3, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 133, l. 70.

⁹⁵ 1931 m. Priešcheminės apsaugos karininkų kursų projektas, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 133, l. 52.

Nuo artileristo iki ginklininko: ginklavimo karininkų korpusas
Lietuvos kariuomenėje 1919–1940 m.



Karininkų kursų Ginklavimo valdyboje dalyviai. 1930 m. (LCVA)

Priešcheminės apsaugos karininkų kursai prasidėjo 1931 m. balandžio 15 d. ir vyko iki gegužės 9 d. Pirmąją šių kursų laidą baigė 26 karininkai. O tų pačių metų lapkričio 2–28 d. buvo surengti dar vieni kursai, po jų kariuomenė pasipildė kvalifikuotais specialistais. Antrąją priešcheminės apsaugos karininkų laidą baigė 49 karininkai, komandiruoti iš įvairių kariuomenės dalinių. Tarp jų buvo ir 23 generalinio štabo kursų klausytojai⁹⁶. Kursuose supažindinta su cheminio karo naujovėmis, apsisaugojimo nuo cheminio ginklo būdais ir priemonėmis (žr. 5 lentelę⁹⁷).

⁹⁶ 1938 m. vasario 7 d. Ginklavimo viršininko slaptas skubus raštas Kariuomenės štabo I skyriaus viršininkui Nr. 1269, LCVA, f. 929, ap. 3, b. 1073, l. 48.

⁹⁷ 1931 m. Priešcheminės apsaugos karininkų kursų programa, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 133, l. 52–53.

Priešcheminės apsaugos karininkų kursų programa 1931 m.

Eil. nr.	Mokomasis dalykas	Valandų skaičius			
		Teorija	Praktika klasėje	Praktika lauke	Iš viso
1.	Cheminio ginklo vaidmuo kare	2	-	-	2
2.	Cheminės medžiagos	8	6	-	14
3.	Bendra dujokaukių apžvalga	2	-	-	2
4.	A.R.S. lenkų ir rusų dujokaukės	2	1	-	3
5.	Deguonies aparatai	2	2	-	4
6.	Dujokaukių pritaikymas ir mokymas lauke	2	6	-	8
7.	Dujokaukių laikymas, tikrinimas ir dezinfekcija	1	2	-	3
8.	Priešcheminių drabužių naudojimas	2	2	-	4
9.	Detektoriai ir signalai pavojaus perdavimui	1	1	-	2
10.	Slėptuvės ir saugios patalpos	2	4	-	6
11.	Oro valymas patalpose ir užterštose vietovėse	1	5	-	6
12.	Karo sanitarijos pagrindai ir pirmoji pagalba	4	4	-	8
13.	Gyvulių apsauga	2	2	-	4
14.	Meteorologija	4	4	-	8
15.	Agresyvos cheminės priemonės	2	-	6	8
16.	Dūminės medžiagos	2	-	-	2
17.	Dūmų vartojimo technika	1	-	6	7
18.	Karininkų, puskarininkų ir kitų karių pareigos	2	-	-	2
19.	Civilių gyventojų apsauga nuo cheminio pavojaus	1	-	-	1
20.	Cheminė medžiagų vartojimas mūšio metu	6	-	6	12
21.	Priešcheminės gynybos organizacija mūšio lauke	4	-	6	10
22.	Egzaminai ir kartojimas	-	-	10	10
	Iš viso	55	40	34	129

Per gana trumpą laiką klausytojai išėjo visą cheminės saugos kursą. Supažino su žinomomis cheminio karo medžiagomis ir išbandė jas praktiškai. Stengėsi panaudoti įvairiomis sąlygomis ir įvairiose vietose: dujų kameroje, slėptuvėse, laukuose (bangos forma), artilerijos ir minosvaizdžių šaudymo metu. Visos cheminės medžiagos buvo išbandytos naudojant turimus reagentus, kad prireikus greitai ir tiksliai būtų nustatytas cheminis pavojus. Nemažai dėmesio kreipta į galimybes, būdus ir aplinkybes, kuriomis galima sulaukti cheminio pavojaus, ir į pirmąją pagalbą nukentėjus nuo cheminio ginklo. Šios dvi karininkų laidos papildė reguliariosios kariuomenės, Šaulių sąjungos ir atsargos cheminės saugos specialistų ir instruktorių gretas⁹⁸.

Artilerijos tiekimo skyrius ir Ginklavimo valdyba rengdavo ir daugiau trumpalaikių kursų, tačiau jie buvo skirti kitų specialybių ir korpusų kariams. Mokyta tam tikrų ginklų valdymo ir kitų dalykų. Ginklavimo specialybės karininkams skirti trumpalaikiai pakartotiniai mokymai bus aptarti tolesniuose poskyriuose.

2. Ilgalaikiai ginklavimo karininkų mokymai

1929 m. likvidavus Karo mokslo valdybą, Artilerijos tiekimo skyriui atsirado puiki proga perimti karininkų rengimo organizavimą ir priežiūrą. Kariuomenės vadovybė leido Artilerijos tiekimo skyriaus viršininkui savarankiškai komplektuoti personalą, atsižvelgiant į nustatytus etatus. Balandžio mėn. plk. ltn. M. Pečiulionis kreipėsi į Tiekimo skyriaus viršininką dėl ginkluotės specialistų rengimo. Tuo metu Artilerijos tiekimo skyriui buvo aktualus balistikos, pabūklų konstruktorių, chemikų, mechanikų, metalurgų, inžinierių ir kitų specialybių karininkų poreikio klausimas⁹⁹. Šio personalo paruošti trumpalaikiuose kursuose nebuvo įmanoma, o Karo mokykla, kurios tikslas buvo rengti karininkus pagrindinėms kariuomenės ginklų rūšims, negalėjo parengti šių Artilerijos tiekimo skyriui reikalingų specialistų. Vytauto Didžiojo karininkų kursų Artilerijos skyriuje rengiami rikiuotės artilerijos karininkai ginklavimo tarnybai nelabai

⁹⁸ Kpt. Žl. Priešcheminės apsaugos karininkų kursų laida. *Kardas*. 1931, Nr. 7, p. 103.

⁹⁹ 1929 m. balandžio 29 d. Artilerijos tiekimo viršininko slaptas raportas Tiekimo viršininkui Nr. 147, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 113, l. 2.

buvo naudingi¹⁰⁰.

1929 m. gegužės 6 d. Artilerijos tiekimo skyriaus viršininkas išskėlė idėją pradėti ilgalaikiuose mokymuose rengti kvalifikuotus artilerijos (ginklavimo) tarnybos karininkus, kad jie galėtų užimti ginklų prižiūrėtojų, ginklininkų, laborantų, pirotechnikų ir kitas laisvas etatines vietas. Tuo metu iš viso reikėjo 18 šių specialybių karininkų. Siekdamas išspręsti šią problemą, plk. ltn. M. Pečiulionis, suderinęs su Vyriausiojo kariuomenės štabo Mobilizacijos skyriumi, ėmė rengti atitinkamą mokymo programą¹⁰¹. Pirminiame artilerijos tarnybos karininkų mokymo projekte buvo numatyta prie Vytauto Didžiojo karininkų kursų steigti specialius kursus. Turėjo būti surinkta 15–20 klausytojų. Priimti galėjo būti tik Lietuvos piliečiai, tinkami tarnauti kariuomenėje aspirantais¹⁰², baigę aukštąją technikos mokyklą Kaune arba kitą tolygią mokymo įstaigą užsienyje, taip pat kadriniai karininkai, kariuomenės daliniuose einantys ginklų prižiūrėtojų pareigas ir turintys aukštesnę techninę kvalifikaciją. Kursai karininkams turėjo trukti 12, aspirantams – 24 mėn. Numatyta išėiti bendruosius karinius ir specializuotus ginklų technikos dalykus, juos turėjo dėstyti Artilerijos tiekimo skyriaus karininkai. Buvo numatyti šie lektoriai: plk. ltn. S. Birutavičius, mjr. Juozas Vėbra, mjr. Stasys Jurgutis, mjr. Domas Grabys, kpt. P. Lesauskis ir kpt. M. Kareiva¹⁰³. 1930 m. birželio mėn. parengtame ir pakoreguotame Ginklų tarnybos karininkų kursų projekte, kuris vėliau buvo patvirtintas aukštesniosios karinės vadovybės, numatyta pirmuosius ginklavimo karininkų mokymus rengti Karo mokykloje – aspirantų ir kadrinių karininkų kursuose¹⁰⁴.

¹⁰⁰ Ažubalis A. *Matematikos taikymas Lietuvos kariuomenėje 1918–1940 m.* Vilnius, 2015, p. 85.

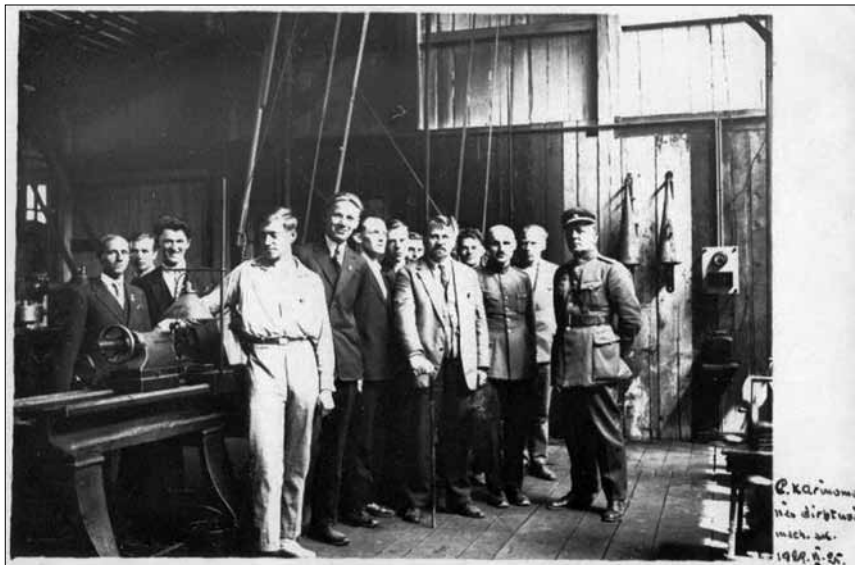
¹⁰¹ 1929 m. gegužės 6 d. Artilerijos tiekimo viršininko slaptas raportas Tiekimo viršininkui Nr. 161, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 113, l. 4.

¹⁰² Aspirantų tarnyba įkurta 1926 m. jaunesniųjų karininkų rezervui rengti. Aspirantais galėjo tapti tik sveiki 18–29 metų vyrai, turintys nepriekaištingą reputaciją, baigę 8 klasių gimnaziją. Plačiau apie aspirantų tarnybą: Jonaitis M. Aspirantų tarnyba: studentiška karo prievolės alternatyva 1926–1940 m. *Kariūnas*, 2015, Nr. 2–3.

¹⁰³ 1929 m. Artilerijos tarnybos karininkams paruošti kursų projektas, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 113, l. 11.

¹⁰⁴ 1930 m. Ginklavimo viršininko slaptas asmeninis raportas Tiekimo viršininkui Nr. 221, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 160, l. 9.

Nuo artileristo iki ginklininko: ginklavimo karininkų korpusas
Lietuvos kariuomenėje 1919–1940 m.



Aukštesniosios technikos mokyklos studentai lankosi Centrinųjų kariuomenės dirbtuvių Mechanikos skyriuje Kaune. 1929 m. (*Gintaro Vitulskio asmeninės kolekcijos nuotrauka*)

Norintieji tapti ginklavimo korpuso karininkais turėjo atitikti tam tikrus stojantiesiems keliamus reikalavimus. Be jau minėtų sąlygų, pilietybės ir išsilavinimo, jie turėjo būti 18–25 metų amžiaus, pristatyti visus reikalingus dokumentus, tarp jų prašymą Respublikos Prezidento vardu, apskrities viršininko liudijimą apie politinę ištikimybę ir elgesį ir pasižadėjimą ištarnauti nustatytą laiką kariuomenėje pagal įgytą specialybę. Paskui Karo ligoninėje buvo tikrinama kandidatų sveikata ir įvertinama išvaizda. Sėkmingai perėję šias procedūras pretendentai Ginklavimo valdybos viršininko sprendimu galėjo būti patvirtinti tinkamais kandidatais¹⁰⁵. Potencialių klausytojų tikėtasi sulaukti paskelbus priėmimo taisykles Aukštesniosios technikos mokyklos mechaniko specialybės abiturientams.

¹⁰⁵ 1930 m. Į ginklų tarnybos karininkų kursus įstoti sąlygos, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 160, l. 10.

1930 m. rugpjūčio 18 d. 11 atrinktų Karo mokyklos aspirantų atvyko į Ginklavimo valdybą, o jau rugsėjo 1 d. prasidėjo mokymai. Planuota jų trukmė – 20 mėn., vadinasi, baigtis turėjo 1932 m. balandį. Pirmasis mokymo etapas prasidėjo praktiniais užsiėmimais Kauno Artilerijos dirbtuvėse ir truko lygiai 2 mėn. Lapkričio ir gruodžio mėn. kandidatai buvo siunčiami į kariuomenės dalinius kareivio rikiuotės stažuotės atlikti, per tą laiką išklausedavo bazinį kario kursą, dar vadintą naujokų, arba jaunojo kareivio, mokymo programa. Nuo 1931 m. sausio mėn. klausytojai, sėkmingai įveikę du pirmuosius etapus, išlaikę egzaminus ir tinkamai atestuoti, buvo siunčiami į Karo mokyklą kaip ginklavimo tarnybos aspirantai. Čia iš jų buvo sudarytas atskiras būrys. Iki liepos mėn. jie kartu su kitais Artilerijos skyriaus aspirantais išeidavo bendrą kariūnų aspirantų kursą ir laikydavo numatytus egzaminus. Po to gaudavo 1 mėn. atostogų. Tačiau, skirtingai nuo kitų aspirantų, jų mokslai kitų metų rudenį dar nesibaigė – nuo rugsėjo mėn. ginklo tarnybos aspirantai dar buvo siunčiami ginklų technikos teorijos studijuoti ir praktinių įgūdžių įgyti. Paskutinis etapas turėjo trukti 8 mėn. Tačiau 1932 m. gegužės mėn., pavasarį kilus nesklandumų dėl klausytojų pakėlimo į karininkus, mokymosi laikotarpis buvo pratęstas. Vyriausiojo štabo viršininkas, motyvuodamas tuo, kad ginklavimo skyriaus aspirantai per mažai laiko mokėsi Karo mokykloje ir per specialius mokymus ginklų dirbtuvėse nutolo nuo rikiuotės, nurodė jiems pakartotinai su kitais kariūnais atlikti stažuotę kariuomenės daliniuose. Tokiu atveju mokymosi laikotarpis būtų pratęstas iki spalio mėn., o jie – pakelti į jaunesnius leitenantus kartu su kitais vyresniojo kurso kariūnais¹⁰⁶. Pagal pakeistą programą ginklavimo aspirantai tapo ginklavimo kariūnais. Ginklavimo viršininkas, reaguodamas į pakeitimus išleisdžiant pirmąją ginklavimo karininkų laidą, kreipėsi tiesiai į Generalinio štabo valdybos viršininką, prašydamas neatidėlioti ginklavimo kariūnų pakėlimo į karininkus momento. Jis teigė, kad klausytojai gegužės mėn. jau bus visiškai pasiruošę eiti ginklavimo karininkų pareigas, tad mokymo trukmės pailginimas yra žalingas, turint omenyje išaugusį ginkluotės specialistų kariuomenės daliniuose poreikį, taip pat tai, kad Ginklavimo valdybos karininkai, kursų lektoriai, atitraukiami nuo tiesioginio darbo

¹⁰⁶ 1932 m. balandžio 19 d. Generalinio štabo valdybos viršininko slaptas raštas Ginklavimo viršininkui Nr. 3589, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 160, l. 13.

ir eikvojamos lėšos, papildomai skirtos ginklavimo kariūnams išlaikyti¹⁰⁷. Kad šie neplanuoti pokyčiai buvo svarbūs Ginklavimo valdybai ir jos viršininkui plk. M. Pečiulioniui, galima spręsti iš jo balandžio 15 d. slapto raporto tiesioginiam viršininkui Tiekimo valdyboje. Papildydamas savo raštą Generalinio štabo valdybos viršininkui, Ginklavimo valdybos viršininkas teigė, kad kariūnų pakėlimo į karininkus atidėjimas yra susijęs su įvairiais tarnybiniais, prestižo ir materialiniais nepatogumais. Taip pat pasiūlė atsakyti įprastų pakėlimo į karininkus iškilmių ir oficialių išleis-tuvių, kad Karo mokykla neturėtų papildomų išlaidų. Kaip kompensacija už patirtas išlaidas buvo siūloma Ginklavimo valdybos karininkų vardu paaukoti Vytauto Didžiojo karo muziejui¹⁰⁸. 1932 m. balandžio 30 d. Generalinio štabo valdybos viršininkas, atsižvelgdamas į Ginklavimo valdybos viršininko išdėstytus motyvus, vis dėlto sutiko pakeisti savo spren-dimą – leido ginklavimo skyriaus kariūnams baigti mokymus anksčiau. Tačiau iki birželio mėn. jie turėjo pakartotinai atlikti rikiuotės stažuotę kariuomenės daliniuose ir tik po to liepos 1 d. galėjo gauti jaunesniojo leitenanto laipsnį¹⁰⁹.

Pirmosios ginklavimo karininkų (kariūnų) laidos kursas truko 22 mėn. – nuo 1930 m. rugsėjo 1 d. iki 1932 m. liepos 1 d. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ši laida išėjo gerokai ilgesnį kursą nei kiti Karo mokyklos aspirantai, todėl ir nebuvo įtraukta į bendrą parengtų rezervo karininkų skaičių. Baigiantis mokymams visi klausytojai buvo paskirstyti po kariuo-menės dalinius ir įstaigas (žr. 6 lentelę¹¹⁰).

¹⁰⁷ 1932 m. balandžio 4 d. Ginklavimo viršininko raštas Generalinio štabo valdybos viršininkui Nr. 541, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 160, l. 15.

¹⁰⁸ 1932 m. balandžio 15 d. Ginklavimo viršininko slaptas asmeninis raportas Tiekimo viršininkui Nr. 131, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 160, l. 6–7.

¹⁰⁹ 1932 m. balandžio 30 d. Generalinio štabo valdybos viršininko slaptas raštas Ginklavimo viršininkui Nr. 3606, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 160, l. 16.

¹¹⁰ Lentelė sudaryta remiantis: 1932 m. gegužės 30 d. Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos vyresniojo kurso Ginklavimo skyriaus kariūnų Ginklavimo kursuose laikytų egzaminų pažymiai, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 160, l. 59; 1932 m. birželio 8 d. Ginklavimo viršininko slaptas raportas Tiekimo viršininkui Nr. 192, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 160, l. 69; Įsakymai kariuomenei 1918–1939 m.; *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, t. I–IX.

I ginklavimo karininkų (kariūnų) laidos paskyrimai 1932 m.

Eil. nr.	Kariūnas	Paskyrimo vieta	Pareigos
1.	Jonas Bulota	Karo mokykla	Ginklų prižiūrėtojas
2.	Antanas Damaševičius	5 pėst. pulkas	Ginklų prižiūrėtojas
3.	Dominykas Digrys	Karo aviacija	Ginklų prižiūrėtojas
4.	Vytautas Dumbrava	1 pėst. pulkas	Ginklų prižiūrėtojas
5.	Julius Jankauskas	2 kav. ulonų pulkas	Ginklų prižiūrėtojas
6.	Petras Limba	4 pėst. pulkas	Ginklų prižiūrėtojas
7.	Jurgis Norkus	Ginklavimo valdyba	Skaitvedys
8.	Antanas Povilanskis	8 pėst. pulkas	Ginklų prižiūrėtojas
9.	Aleksandras Stauskas	1 kav. husarų pulkas	Ginklų prižiūrėtojas
10.	Pranas Vitulskis	9 pėst. pulkas	Ginklų prižiūrėtojas



Pirmoji ginklavimo karininkų laida kardų įteikimo ceremonijos Karo mokykloje metu. 1932 m. (LCVA)

1931 m. vasario–rugpjūčio mėn. vyko parengiamieji kadrinių karininkų ginklavimo kursai. Į šiuos kursus buvo numatyta priimti tikrosios tarnybos karininkus, turinčius nepakankamą techninį išsilavinimą, ir parengti, kad jie sėkmingai galėtų tęsti mokslus tolesniuose ginklavimo karininkų kursuose.

Kandidatus vėl atrinko pats Ginklavimo valdybos viršininkas, atsižvelgdamas į dalinių vadų ir įstaigų viršininkų pateiktus sąrašus, tarnybos ir atestacijos rezultatus. Parengiamąjį kursą turėjo sudaryti matematikos, fizikos, elektros, mechanikos, braižybos mokomieji dalykai ir praktika prie staklių. Mokymo programoje buvo numatyta nuo vasario iki liepos mėn. ginklų dirbtuvėse atlikti praktiką (stažuotę), o nuo rugsėjo pradžios pradėti 8 mėn. trukmės ginklų technikos kursą. Baigę šiuos mokymus ir išlaikę egzaminus klausytojai turėjo būti perkelti į ginklavimo karininkų korpusą ir paskirti į atitinkamas vietas, kuriose galėjo tarnauti iki pulkininko laipsnio imtinai¹¹¹.

Parengiamųjų ginklavimo karininkų kursų klausytojus egzaminavo komisija, susidedanti iš Ginklavimo valdybos karininkų senbuvių ir Švietimo ministerijos atstovo. Matematikos ir fizikos žinias tikrino plk. ltn. Antanas Karosas ir mjr. P. Lesauskis, elektronikos – mjr. D. Grabys ir mjr. P. Lesauskis, technologijos – plk. ltn. Stasys Jurgutis ir mjr. D. Grabys, mechanikos – Mikalojus Baublys ir mjr. D. Grabys, medžiagų atsparumo – M. Baublys ir plk. ltn. S. Jurgutis, braižybos ir geometrijos – M. Baublys ir mjr. D. Grabys. Plk. ltn. Stasys Birutavičius ir Vytautas Mošinskis¹¹² buvo asistentai. O spalio–gegužės mėn. klausytojai mokėsi ginklų technikos dalykų: pabūklų teorijos, vidinės ir išorinės balistikos, pabūklų ir rankinių ginklų technikos, rankinių ginklų remonto, sprogstamųjų medžiagų, chemijos pagrindų ir karo chemijos, cheminės saugos, tiekimo taktikos. Išklause paskaitas, visi kursantai laikė egzaminus¹¹³. Skirtingai nuo kolegų – ginklavimo kariūnų, besimokančių Karo mokykloje, – jiems nebuvo

¹¹¹ 1930 m. rugpjūčio 16 d. Generalinio štabo valdybos aplinkraštis Nr. 29102, LCVA, f. 3, ap. 3, b. 50, l. 16.

¹¹² 1931 m. rugpjūčio 11 d. Ginklavimo viršininko įsakymas Nr. 35, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 158, l. 27.

¹¹³ 1932 m. gegužės 30 d. Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos vyresniojo kurso Ginklavimo skyriaus kariūnų Ginklavimo kursuose laikytų egzaminų pažymiai, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 158, l. 232.

numatyta ekskursijų, praktika vyko lauke ir poligone¹¹⁴. Sėkmingai baigusią pirmąją ginklavimo karininkų laidą atvyko pasveikinti kariuomenės vadovybė. Buvo surengtos iškilmingos išleistuvės ir jų metu įteikti kardai. Baigusieji šiuos mokymus taip pat gavo paskyrimus į kariuomenės dalinius ir įstaigas (žr. 7 lentelę¹¹⁵).

7 lentelė

I ginklavimo karininkų laidos paskyrimai 1932 m.

Eil. nr.	Karininkas	Paskyrimo vieta	Paskirtos pareigos
1.	Juozas Radzinaičius	Tryškių artilerijos sandėlis	Sandėlio viršininkas
2.	Stepas Syrus	Ginklavimo valdyba	Sandėlių kuopos vadas
3.	Juozas Barauskas	2 art. pulkas	Ginklų prižiūrėtojas
4.	Aloyzas Banys	Ginklavimo valdyba	Laboratorijos vedėjas
5.	Otto Bliumchenas	4 art. pulkas	Ginklų prižiūrėtojas
6.	Petras Sakalauskas	3 art. pulkas	Ginklų prižiūrėtojas
7.	Vincas Stasaitis	7 pėst. pulkas	Ginklų prižiūrėtojas
8.	Viktoras Sakalauskas	Atskiroji artilerijos grupė	Ginklų prižiūrėtojas
9.	Mečius Balčiūnas	Artilerijos dirbtuvės	Skaitvedys-vedėjas
10.	Antanas Stankevičius	2 pėst. pulkas	Ginklų prižiūrėtojas
11.	Jonas Babina	Centrinis artilerijos sandėlis	Raštvedys-buhalteris

Išleidus pirmąją ginklavimo karininkų laidą, netrukus kilo poreikis rinkti antrąją. Kariuomenės daliniuose vis dar trūko ginklavimo karininkų, o 4-ojo dešimtmečio pirmoje pusėje ėmus labiau rūpintis priešlėktuvine, prieštankine ir priešchemine apsauga ir aktyviau kurti naujus dalinius, tapo gyvybiškai būtina papildyti etatinių ginkluotės specialistų gretas. Kai

¹¹⁴ 1932 m. sausio 25 d. Ginklavimo viršininko skubus raštas Generalinio štabo valdybos viršininkui Nr. 31, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 160, l. 4.

¹¹⁵ Lentelė sudaryta remiantis: 1932 m. birželio 2 d. Ginklavimo karininkų kursuose laikytų egzaminų klausytojų karininkų pažymiai, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 160, l. 55; 1932 m. gegužės 2 d. Ginklavimo viršininko slaptas raportas Tiekimo viršininkui Nr. 191, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 160, l. 68; Įsakymai kariuomenei 1918–1939 m., *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, t. I–IX.

Nuo artileristo iki ginklininko: ginklavimo karininkų korpusas
Lietuvos kariuomenėje 1919–1940 m.



Pirmosios ginklavimo karininkų laidos išleistuvės. 1932 m. (LCVA)

kuriuose kariuomenės daliniuose ginklininkų pareigas vis dar ėjo atsitiktiniai kitų korpusų ir specialybių karininkai. 1934 m. sausio mėn. Ginklavimo valdybos viršininkas, keldamas šį klausimą, tiesioginiam viršininkui rašė: „Ginklavimo karininkų trūkumas ypač atsilies užsakomų sudėtingų priešlėktuvinių ginklų ir aparatų techniškoje priežiūroje. Tuo būdu ateičiai ginklų kariuomenėje priežiūrėjimo reikalą visose dalyse garantuoti reikalinga antroji ginklavimo karininkų laida.“¹¹⁶ Jis pasiūlė šią laidą komplektuoti iš paskutinio Karo mokyklos kariūnų kurso, atrinkus techninį išsilavinimą turinčius kandidatus. Tiekimo viršininko nuomone, toks komplektavimo būdas – per brangus ir savanaudiškas, turint omeny, kad jau parengti karininkai bus paskirti į ginklavimo tarnybą, kurioje nepanaudos per 2 metus Karo mokykloje įgytų žinių. Todėl jis pasiūlė palikti tą pačią tvarką, kaip ir rengiant pirmąją ginklavimo karininkų laidą. Vyriausiojo štabo viršininko sprendimu kandidatus nurodyta rinkti iš aspirantų, parengti jiems specia-

¹¹⁶ 1934 m. sausio 3 d. Ginklavimo viršininko slaptas raportas Tiekimo viršininkui Nr. 5, LCVA, f. 929, ap. 1, b. 835, l. 61.

lų kursą ir jį sėkmingai išėjusius pakelti į karininkus¹¹⁷.

1934 m. rugsėjo mėn., atsižvelgdamas į kariuomenės vadovybės pasitarbas, Ginklavimo valdybos viršininkas savo raporte Tiekimo valdybos viršininkui išdėstė naują sumanymą, kaip organizuoti kursus antrajai ginklavimo karininkų laidai. Kandidatus šį kartą planuota atsirinkti iš tikrosios karo tarnybos ir atsargos karininkų (iki leitenanto laipsnio), tik baigusius arba studijuojančius technikos mokslus. Pirmenybę ketinta teikti mechaniko specialybę turintiems kandidatams. Į šiuos kursus tikėtasi surinkti iki 25 karininkų ir jau spalio 15 d. pradėti juos mokyti. Mokymo programą planuota parengti pagal pirmosios laidos šiek tiek pakeistą programą¹¹⁸. Dėl įvairių organizacinių kliūčių ir finansinių klausimų derinimo su karine vadovybe teko koreguoti kandidatų priėmimo tvarką. Lapkričio pradžioje paaiškėjo, kad kariuomenės daliniuose neatsirado nė vieno karininko, norinčio stoti į šiuos kursus. Taip galėjo nutikti dėl to, kad priėmimo sąlygų apraše buvo nurodyta, jog bus priimami „einantieji ar išėjusieji technikos mokslus“¹¹⁹. Dėl to antrųjų ginklavimo karininkų kursai prasidėjo tik kitų metų pradžioje. Ieškant papildomų sprendimų, kaip papildyti ginklavimo karininkų gretas, lapkričio 30 d. išleistame Aspirantų tarnybos įstatymo pakeitime buvo numatyta galimybė atsargos karininkus, baigusius atitinkamą aukštąjį mokslą, taikos metu priimti į tikrąją karo tarnybą. Ši sąlyga galiojo tik priimant į inžinerijos, ginklavimo, aviacijos, topografijos, sanitarijos ir veterinarijos karininkų korpusus. Išimtiniais atvejais į ginklavimo ir topografijos karininkų korpusą galėjo būti priimti geodezininkai ir technikai, baigę specialiąsias aukštesniąsias mokyklas¹²⁰. Akivaizdu, kad, kilus sunkumų rasti kvalifikuotų karininkų, buvo daroma išimčių.

1935 m. sausio 22 d. naujojo kariuomenės vado plk. Stasio Raštikio leidimu prasidėjo ginklavimo karininkų antrosios laidos kursai, į kuriuos

¹¹⁷ Ten pat.

¹¹⁸ 1934 m. rugsėjo 10 d. Ginklavimo viršininko skubus slaptas raportas Tiekimo viršininkui Nr. 268, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 200, l. 219.

¹¹⁹ 1934 m. lapkričio 5 d. Generalinio štabo valdybos viršininko raštas Ginklavimo viršininkui Nr. 35125, LCVA, f. 929, ap. 1, b. 835, l. 222.

¹²⁰ 1934 m. lapkričio 30 d. Aspirantų tarnybos įstatymo pakeitimas, *Vyriausybės žinios*, Nr. 461, p. 6.

buvo priimti 24 karininkai. Tarp jų nebuvo nė vieno tikrosios karo tarnybos karininko. Kursų dalyviams buvo nustatytas 3 mėn. bandomasis laikotarpis, per kurį turėjo paaiškėti kandidatų gebėjimai ir motyvacija dirbti ginklavimo tarnyboje¹²¹. Vasario mėn. savo noru iš kursų pasitraukus dviem klausytojams, o vieno kariuomenės vadui nesutikus priimti į tikrąją tarnybą, vietoj jų buvo priimti dar trys atsargos karininkai¹²². Balandžio mėn. pasibaigus bandomajam laikotarpiui ir išlaikius numatytus tarpinius egzaminus, liko tik 19 klausytojų, kurie buvo priimti į aktyviają karo tarnybą ir paskirti į laisvas etatines jaunesniųjų leitenantų vietas kariuomenės daliniuose¹²³. Prasidėjo kitas mokymo etapas – stažuotė Ginklavimo valdyboje ir jos įstaigose.

Antrieji ginklavimo karininkų kursai turėjo vykti 10 mėnesių, tačiau vėliau nutarta juos pratęsti iki 11-os. Mokymo programą sudarė 15 įvairių dalykų, kurių turėjo mokytis būsimi ginkluotės specialistai. Kursą sudarė 1 314 valandų teorijos ir praktikos. Antrojo mokymosi etapo metu klausytojams numatyta mokėti 410 Lt mėnesinį atlyginimą¹²⁴. Tuo metu kariuomenėje tiek uždirdavo aukštos kvalifikacijos amatininkai, brigadininkai ir jaunesnieji karininkai. Visą 11 mėn. trukmės laikotarpį buvo mokomasi šių dalykų: aukštosios matematikos, vidinės balistikos, išorinės balistikos, pabūklų teorijos, pabūklų projektavimo, chemijos įvado, mineralinės chemijos, organinės chemijos, sprogstamųjų medžiagų,

¹²¹ 1934 m. gruodžio 22 d. Ginklavimo viršininko slaptas raportas Tiekimo viršininkui Nr. 1588, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 200, l. 215.

¹²² Kursus pradėjo šie ats. leitenantai: Povilas Grižas, Juozas Jakaitis, Jonas Dundulis, Vladas Stankevičius, Viktoras Sitnikas, Liudvikas Neimanas, Balys Einoris, Algirdas Chmieliauskas, Mykolas Želvys, Kazys Dubauskas, Vacys Zyzas, Balys Žiauka, Česlovas Vabalas, Danielius Jusius, Pranas Marcinkevičius, Vytautas Švelnys, Zigmas Žilvytis, Kazys Paukštys, Bronius Blauzdžiūnas, Antanas Kazlauskas, Adolfas Baliūnas, Zenonas Stanaitis, Leonardas Šimkus, Ignas Saldukas. Savo noru išstojo ats. jaun. ltn. Vacys Zyzas ir ats. jaun. ltn. Danielius Jusius, pašalintas ats. jaun. ltn. Ignas Saldukas. Naujai priimti: ats. jaun. ltn. Mečislovas Kriaučionis, ats. jaun. ltn. Stasys Brundza ir ats. jaun. ltn. Vytautas Orintas: 1935 m. vasario 25 d. Ginklavimo karininkų kursų inspektoriaus raportas Ginklavimo viršininkui Nr. 226, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 200, l. 178.

¹²³ 1935 m. balandžio 18 d. Ginklavimo viršininko raportas Kariuomenės tiekimo viršininkui Nr. 531, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 200, l. 175.

¹²⁴ 1936 m. gegužės 15 d. Ginklavimo viršininko slaptas raportas Kariuomenės tiekimo viršininkui Nr. 288, LCVA, f. 1, ap. 1, b. 423, l. 83.

priešcheminės apsaugos, rankinių ginklų technikos ir remonto, pabūklų technikos ir remonto, ginklavimo tarnybos, tarnybų taktikos. Paskaitas skaitė Ginklavimo valdybos ir kitų įstaigų karininkai: plk. ltn. P. Lesauskis, plk. ltn. A. Karosas, plk. ltn. S. Jurgutis, plk. ltn. D. Grabys, Kazys Ambrazejus, plk. J. Vėbra, plk. S. Birutavičius, dr. Viktoras Jasaitis, plk. ltn. M. Kareiva ir gen. št. plk. ltn. Antanas Sidabras¹²⁵. 1935 m. gruodžio 21 d. visi 19 klausytojų išlaikė egzaminus ir sėkmingai baigė ginklavimo karininkų kursų antrąją laidą. Geriausiai baigusieji buvo paskirti į etatines pareigas Ginklavimo valdyboje ir jos įstaigose, o visi kiti paskirstyti po įvairius kariuomenės dalinius kaip pulkų ginkluotės prižiūrėtojai ar ginklininkai (žr. 8 lentelę¹²⁶).

8 lentelė

II ginklavimo karininkų laidos paskyrimai 1935 m.

Eil. nr.	Karininkas	Paskyrimo vieta	Paskirtos pareigos
1.	Kazys Paukštys	Tyrimų laboratorija	-
2.	Pranas Marcinkevičius	Artilerijos dirbtuvės	Pėst. ginklų skyriaus vedėjas
3.	Bronius Blaudžiūnas	Centrinis artilerijos sandėlis	Skyriaus vedėjas
4.	Juozas Jakaitis	Ginklavimo valdyba	-
5.	Adolfas Baliūnas	Centrinis artilerijos sandėlis	Skyriaus vedėjas
6.	Viktoras Sitnikas	1 husarų kav. pulkas	Ginklininkas
7.	Leonardas Šimkus	P. L. P. karo mokykla	Ginklų prižiūrėtojas
8.	Stasys Brundza	Ginklavimo valdyba	-
9.	Zenonas Stanaitis	2 pėst. pulkas	Būrio vadas
10.	Povilas Grižas	PAR	-
11.	Česlovas Vabalas	2 ulonų kav. pulkas	Ginklininkas
12.	Vytautas Švelnys	5 pėst. pulkas	Ginklininkas

¹²⁵ 1935 m. Ginklavimo karininkų kursų 2 laidos dėstyčių paskaitų apyskaita, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 200, l. 2.

¹²⁶ Lentelė sudaryta remiantis: 1935 m. gruodžio 21 d. Ginklavimo viršininko raportas Kariuomenės tiekimo viršininkui Nr. 312, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 200, l. 28; Įsakymai kariuomenei 1918–1939 m., *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, t. I–IX.

Nuo artileristo iki ginklininko: ginklavimo karininkų korpusas
Lietuvos kariuomenėje 1919–1940 m.

13.	Mykolas Želvys	4 pėst. pulkas	Ginklininkas
14.	Balys Einoris	6 pėst. pulkas	Ginklininkas
15.	Balys Žiauka	9 pėst. pulkas	Ginklų prižiūrėtojas
16.	Kazys Dubauskas	8 pėst. pulkas	-
17.	Vladas Stankevičius	3 pėst. pulkas	Ginklų prižiūrėtojas
18.	Jonas Dundulis	1 pėst. pulkas	-
19.	Antanas Kazlauskas	7 pėst. pulkas	Ginklininkas

1936 m. buvo susirūpinta dėl ginklavimo tarnybos personalo stygiaus, turint omeny, kad dalis jo bus perkelta į naujai statomas Linkaičių dirbtuves. Pagal naujus Ginklavimo valdybos etatus jau trūko daugiau kaip 40 karininkų, o kai kurios kariuomenės dalys dar iš viso neturėjo karininkų ginklininkų¹²⁷. Plečiant kariuomenės ginklų dirbtuves ir organizuojant jų gamybą, šis trūkumas ypač buvo jaučiamas. Todėl 1936 m. viduryje imtasi organizuoti jau trečius ginklavimo karininkų kursus – tikėtasi surinkti 25 klausytojų grupę. Remiantis iki tol išleistų dviejų laidų patirtimi, planuota kandidatus atsirinkti iš atsargos karininkų, kadangi tinkamų tarnaujančių karininkų nesitikėta sulaukti¹²⁸. Buvo šiek tiek pakeistos ir stojimo į kursus sąlygos: numatyta, kad jie prasidės 1936 m. spalio 5 d., ir pažymėta, kad „klausytojais gali būti aktyviosios tarnybos karininkai iki leitenanto laipsnio įskaitytinai ir tokio pat laipsnio atsargos karininkai, kurie gali būti priimti į aktyviąją tarnybą, remiantis galiojančiomis aspirantų tarnybos taisyklėmis su technikos cenzu ne mažiau aukštesniosios technikos mokyklos“¹²⁹. Kandidatai, kaip ir anksčiau, turėjo atvykti į Ginklavimo valdybą iki 1936 m. rugsėjo 20 d., užpildyti prašymą priimti į kursus, pateikti reikalingus dokumentus ir pereiti sveikatos patikrinimą Karo ligoninėje¹³⁰.

Atsižvelgiant į to meto realijas ir suaktyvėjusius ginklavimosi procesus buvo pakoreguota ir mokymo programa. Dėstomųjų dalykų padaugėjo

¹²⁷ 1936 m. gegužės 15 d. Ginklavimo viršininko slaptas raportas Kariuomenės tiekimo viršininkui Nr. 288, LCVA, f. 1, ap. 1, b. 423, l. 83.

¹²⁸ Ten pat.

¹²⁹ 1936 m. Kandidatams įstoti į ginklavimo karininkų kursus sąlygos, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 337, l. 1.

¹³⁰ Ten pat.

nuo 15 iki 23, dėl ko kursų trukmė pailgėjo nuo 10 iki 15 mėnesių. Teorijos ir eksperimentinės pamokos pagal grafiką turėjo sudaryti 211 darbo dienų, mokantis po 6 val. Palyginti su ankstesniąja kursų laida, bendras mokymosi laikas sutrumpėjo nuo 1314 iki 1268 val. Taip pat buvo numatyta 23 dienas skirti egzaminams ir 94 dienas jiems pasirengti. Iš viso susidarė 328 darbo dienos, neskaitant Kalėdų, Velykų ir vasaros atostogų. Visas mokymosi laikotarpis buvo suskirstytas į du pusmečius, atitinkamai po 726 ir 542 val., taip sumažinant kursų intensyvumą, kad klausytojai galėtų geriau pasiruošti egzaminams. Palyginti su užsienio karo mokyklomis, studijos Lietuvoje buvo intensyvesnės. Artilerijos mokykloje Turine (Italijoje) vienus mokslo metus sudarydavo nuo 390 iki 430 pamokų. Be to, kiekvienas klausytojas pagal naująją programą privalėjo parengti išsamų artilerijos pabūklų projektą su brėžiniais ir skaičiavimais. Visa tai turėjo būti pateikta 6 sąsiuvinuose, kurių kiekvienam parengti reikėjo apie 40–50 val. savarankiško darbo namie¹³¹.

1936 m. birželio 3 d. vykusiame Karo tarybos posėdyje buvo pritarta Ginklavimo valdybos viršininko sprendimui prie Karo mokyklos rengti ginklavimo kursų¹³².

Šiuose kursuose paskaitas skaitė 19 lektorių, dauguma Ginklavimo valdybos ir Artilerijos dirbtuvių specialistų, taip pat keletas kviestinių kitų kariuomenės įstaigų ir dalinių karininkų¹³³. Kursų išlaidos – apie 182 tūkst. Lt, iš jų 166,5 tūkst. Lt buvo skirta klausytojų algoms, likę pinigai – lektorių darbo užmokesčiui ir vadovėlių spausdinimo išlaidoms padengti. Kiekvienam klausytojui trijų mėnesių bandomuoju laikotarpiu planuo-

¹³¹ 1936 m. gegužės 15 d. Ginklavimo viršininko slaptoji raportas Kariuomenės tiekimo viršininkui Nr. 288, LCVA, f. 1, ap. 1, b. 423, l. 83.

¹³² 1936 m. birželio 3 d. Karo tarybos posėdžio protokolas Nr. 27, LCVA, f. 3 ap. 1, b. 275, l. 23.

¹³³ Ginklavimo karininkų kursų III laidos lektoriai: gen. št. plk. Stasys Zaskevičius, plk. Stasys Birutavičius, plk. dr. Juozas Vėbra, plk. lt. dr. Pranas Lesauskis, plk. lt. Stasys Jurgutis, plk. lt. Antanas Karosas, plk. lt. Domas Grabys, plk. lt. Mečys Kareiva, plk. lt. Kazys Ambraziejus, mjr. Juozas Vitkus, mjr. Zigmas Gurevičius, dr. Viktoras Jassaitis, Vytautas Mošinskis, Vytautas Graičiūnas, lt. Klemensas Čeputis, jaun. lt. Kazys Motekaitis, jaun. lt. Pranas Marcinkevičius, jaun. lt. Zenonas Stanaitis, Vincas Abraitis. Žr.: 1937 m. Ginklavimo karininkų kursų III-ios laidos lektorių sąrašas, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 337, l. 21.

Nuo artileristo iki ginklininko: ginklavimo karininkų korpusas
Lietuvos kariuomenėje 1919–1940 m.

ta mokėti 300 Lt atlyginimą, o vėlesniu mokymo laikotarpiu – 480 Lt¹³⁴. 1937 m. kovo 2 d. Ministrų Kabinetas nutarė ginklavimo karininkų kursų klausytojams leisti mokėti dar po 75 Lt mėnesinį priedą¹³⁵. Į kursus buvo priimti 34 atsargos ir 2 tikrosios tarnybos karininkai, turintys techninį išsilavinimą, tačiau 1937 m. gruodžio 18 d. juos baigė tik 30 klausytojų¹³⁶. Respublikos Prezidento dekretu kursus baigę karininkai buvo paskirstyti po kariuomenės įstaigas ir dalinius (žr. 9 lentelę¹³⁷).

9 lentelė

III ginklavimo karininkų laidos paskyrimai 1937 m.

Eil. nr.	Karininkas	Paskyrimo vieta	Pareigos
1.	Leonas Dobkevičius	Artilerijos dirbtuvės	Šaudyklos vedėjas
2.	Antanas Gerdauskas	Karo aviacija	-
3.	Juozas Kascenskaskas	1 kav. pulkas	Ginklininkas
4.	Jonas Aleškevičius	Artilerijos dirbtuvės	Medžio apdirbimo dalies vedėjas
5.	Anatolijus Dičius	Artilerijos dirbtuvės	Kapsulių užtaisymo dalies vedėjas
6.	Alfonsas Žebrauskas	Artilerijos dirbtuvės	Gamybos dalies šaltkalvių darbų vedėjas
7.	Vytautas Bičkus	Artilerijos dirbtuvės	-
8.	Antanas Gabrėnas	PAR	Aut. pabūklų būrio vadas
9.	Antanas Kizis	2 pėst. pulkas	Ginklininkas
10.	Eugenijus Vytartas	1 inžinerijos batalionas	Technikos dirbtuvių viršininkas
11.	Juozas Stripeikis	2 inžinerijos batalionas	Eksploatacijos būrio vadas
12.	Vaclovas Rekešius	Artilerijos dirbtuvės	Vario liejyklos vedėjas

¹³⁴ 1936 m. gegužės 15 d. Ginklavimo viršininko slaptas raportas Kariuomenės tiekimo viršininkui Nr. 288, LCVA, f. 1, ap. 1, b. 423, l. 83.

¹³⁵ 1937 m. kovo 5 d. Ministrų Kabineto generalinio sekretoriaus raštas Nr. 158, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 337, l. 91.

¹³⁶ 1938 m. vasario 7 d. Ginklavimo viršininko slaptas skubus raštas Kariuomenės štabo i-ojo skyriaus viršininkui Nr. 1269, LCVA, f. 929, ap. 3, b. 1073, l. 48.

¹³⁷ Lentelė sudaryta remiantis: Įsakymai kariuomenei 1918–1939 m.; *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, t. I–IX.

LIETUVOS RESPUBLIKOS KARIUOMENĖ (1918–1940 M.)

13.	Viktoras Aleksa	3 pėst. pulkas	Būrio vadas
14.	Juozas Šukys	3 dragūnų kav. pulkas	Ginklininkas
15.	Vytautas Tamulaitis	9 pėst. pulkas	Kulkosvaidžių kuopos būrio vadas
16.	Mykolas Žemaitėlis	Artilerijos dirbtuvės	Šovinių tūtų cecho viršininkas
17.	Leonas Bakūnas	PAR	Ginklininkas
18.	Jonas Balskus	6 pėst. pulkas	Ginklininkas
19.	Albinas Beniulis	3 pėst. pulkas	Ginklininkas
20.	Domas Jaseckas	PAR	Mokymo inspektorius
21.	Antanas Duoba	Artilerijos dirbtuvės	-
22.	Juozas Chmieliauskas	8 pėst. pulkas	-
23.	Felicijonas Rauba	6 pėst. pulkas	Ginklininkas
24.	Antanas Matulis	1 pėst. pulkas	Ginklininkas
25.	Vincas Lapinskas	4 pėst. pulkas	Ginklininkas
26.	Jonas Čižauskas	3 pėst. pulkas	Ginklų prižiūrėtojas
27.	Juozas Giedraitis	Tyrimų laboratorija	Asistentas
28.	Petras Gruodis	Ginklavimo valdyba	Asistentas
29.	Kazys Petrukaitis	Ginklavimo valdyba	-
30.	Antanas Repšys	PAR	Zenitinės baterijos ugnies būrio vadas

Nuolat didėjantis ginkluotės specialistų ir aukštesnės kvalifikacijos ginklų prižiūrėtojų poreikis nemažėjo, todėl buvo pradėtos diskusijos dėl dar vienos ginklavimo karininkų laidos. Plk. ltn. P. Lesauskis pasiūlė ketvirtąją laidą paruošti per dvejus mokymo metus, nes, jo teigimu, „ginklavimo turto nuolatinis didėjimas kokybės ir kiekybės atžvilgiu, jo sistemų įvairumas reikalauja iš ginklavimo karininkų kaskart vis didesnio žinių kiekio“¹³⁸. 1937 m. parengtame mokymo plane buvo nurodyta nuo kitų metų spalio mėn. pradėti ketvirtuosius ginklavimo karininkų kursus, kurie truktų nebe vienus, bet dvejus metus ir baigtųsi 1940 m. spalio mėn. Per šį laikotarpį numatyta paskaitų: I kategorijos – 840 val., II kategorijos – 540 val., IV kategorijos – 920 val. Planuota surinkti 25 klausytojų

¹³⁸ 1937 m. kovo 7 d. Ginklavimo viršininko slaptas asmeninis raportas Kariuomenės tiekimo viršininkui Nr. 6029, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 266, l. 71.

grupę¹³⁹. Taip pat siūlyta kandidatus į šiuos kursus parinkti iš turinčių didesnę techninio darbo stažą ir mokymų metu mokėti jiems didesnę, karininkų darbo užmokesčiui prilygstantį, atlyginimą. Trečiosios ginklavimo karininkų laidos rengimo praktika parodė, kad šiuose mokymuose dalyvavo vos 20 proc. kursantų, turinčių pakankamą techninį pasirengimą. Iki tol geriausi kandidatai, sužinoję aprūpinimo sąlygas, atsisakė į juos įstoti, kadangi pagal galiojusią aprūpinimo tvarką kursantai buvo prilyginti kariūnams aspirantams¹⁴⁰. 4-ojo dešimtmečio pradžioje aspirantai gaudavo tik 5 Lt atlyginimą, be to, buvo aprūpinami maistu, apranga, ekipuote ir kitais reikmenimis, kas kainavo dar apie 111 Lt. Jaunesniojo leitenanto alga tuo metu buvo apie 465 Lt (už laipsnį – 300 Lt, už pareigas – 125 Lt, butpinigiai – 40 Lt)¹⁴¹. Todėl kaip alternatyva pasiūlyta ketvirtąją ginklavimo karininkų laidą organizuoti prie Ginklavimo valdybos ir mokėti jiems karininkų atlyginimus, kurie buvo gerokai didesni nei aspirantų¹⁴². Šiam klausimui įstrigus, ginklavimo karininkų kursai buvo nukelti. 1939 m. balandžio mėn. Ginklavimo valdybos viršininkas kreipėsi į pėstininkų inspektorių dėl parengiamųjų darbų, kuriuos reikėtų atlikti organizuojant naują ginklavimo karininkų laidą. Norėta apskaičiuoti, kiek karininkų reikėtų turėti kariuomenės daliniuose ir įstaigose taikos ir karo metu¹⁴³. Apie ketvirtosios laidos mokymosi pradžią ir eigą jokių duomenų nepavyko rasti, todėl darytina prielaida, kad iki sovietinės okupacijos buvo išleistos tik trys ginklavimo karininkų laidos.

¹³⁹ 1937 m. gegužės 11 d. Ginklavimo viršininko slaptas raštas Kariuomenės štabo I skyriaus viršininkui Nr. 1383, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 337, l. 95.

¹⁴⁰ 1937 m. kovo 7 d. Ginklavimo viršininko slaptas asmeninis raportas Kariuomenės tiekimo viršininkui Nr. 6029, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 266, l. 71.

¹⁴¹ 1932 m. Kariūno-aspiranto užlaikymo išlaidos, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 160, l. 12.

¹⁴² 1937 m. kovo 7 d. Ginklavimo viršininko slaptas asmeninis raportas Kariuomenės tiekimo viršininkui Nr. 6029, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 266, l. 71.

¹⁴³ 1939 m. balandžio 13 d. Ginklavimo viršininko slaptas raštas Pėstininkų inspektoriui Nr. 223, LCVA, f. 836, ap. 1, b. 244, l. 148.

3. Atsargos ginklavimo karininkų rengimas

Apie ginklavimo tarnybos atsargos karininkų rengimą pirmą kartą užsiminta dar 1929 m. gegužės mėn. Tuometis Artilerijos tiekimo skyriaus viršininkas plk. ltn. M. Pečiulionis patarė Tiekimo valdybos viršininkui, kaip sudaryti artilerijos (ginklavimo – M. J.) tarnybos karininkų atsargą. Jo manymu, karo metu šioms pareigoms tiktų kariuomenės daliniuose tarnaujantys nekvalifikuoti ir nelabai kvalifikuoti administracijos karininkai, prieš tai apmokyti trumpalaikiuose kursuose ginklų dirbtuvėse. Kaip alternatyvą šiam sprendimui ginklavimo tarnybos viršininkas pasiūlė pasinaudoti Karo mokykloje organizuotais atsargos karininkų mokymais (aspirantų tarnyba). Jo manymu, iš ten besimokančių aspirantų atrinktus kandidatus, turinčius techninį išsilavinimą, įgyti praktinių įgūdžių būtų galima komandiruoti ne į rikiuotės dalis, kaip numatyta aspirantų tarnybos įstatyme¹⁴⁴, bet į Artilerijos tiekimo skyrių. Tokiu atveju, prasidėjus karui, jų tarnyba šiame skyriuje ir jo įstaigose (dirbtuvėse, laboratorijose ir kt.) būtų naudingesnė valstybei, nei tarnaujant rikiuotės karininkais pėstininkų ar kituose daliniuose¹⁴⁵. Kaip vėliau paaiškėjo, karinė vadovybė buvo linkusi rinktis būtent pastarąjį ginklavimo tarnybos atsargos karininkų rengimo būdą. Nors 1929 m. jau buvo rengiamas specialus projektas, numatantis šios tarnybos rezervo rengimo tvarką, pirmųjų atsargos ginklavimo karininkų teko palaukti dar keletą metų¹⁴⁶.

Faktiškai atsargos ginklavimo karininkai pradėti rengti tik 1935 m. Karo mokykloje, išleidus pirmąją ginklavimo aspirantų laidą. Pažymėtina, kad pirmosiose laidose buvo vos keletas ginklavimo tarnybos rezervo karininkų¹⁴⁷.

¹⁴⁴ 1927 m. rugsėjo 23 d. Laikinos aspirantų rekrutavimo, tarnybos ir mokymo taisyklės. *Vyriausybės žinios*. Nr. 259, p. 1.

¹⁴⁵ 1929 m. gegužės 6 d. Artilerijos tiekimo viršininko slaptas raportas Tiekimo viršininkui Nr. 161, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 113, l. 4.

¹⁴⁶ 1929 m. gegužės 6 d. Artilerijos tiekimo viršininko slaptas raportas Tiekimo viršininkui Nr. 161, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 113, l. 4.

¹⁴⁷ 1938 m. sausio 31 d. Karo mokyklos viršininko slaptas raštas Kariuomenės šabo I skyriaus viršininkui Nr. 60, LCVA, f. 929, ap. 3, b. 1073, l. 56.

Nuo artileristo iki ginklininko: ginklavimo karininkų korpusas
Lietuvos kariuomenėje 1919–1940 m.



Šaudymo iš artilerijos pabūklų pratybos Karo mokykloje. 1934 m. (LCVA)

Karo mokyklos istoriją tyrusių istorikų teigimu, aspirantų mokymas ir auklėjimas iš esmės nė kiek nesiskyrė nuo kariūnų mokymo ir auklėjimo, tik aspirantų mokymo plane buvo labiau pabrėžiama specializacija¹⁴⁸. Dėl trumpesnio mokymosi laikotarpio jų programa buvo glaustesnė nei kariūnų. Taip pat reikia pažymėti, kad kariūnų specialybių buvo mažiau nei aspirantų, todėl pastarųjų programos mokomieji dalykai kartais gerokai skyrėsi. Sutapo tik keletas bendrųjų dalykų, kurie buvo išeinami Karo mokykloje. Praktinį mokymą (stažą) ginklavimo specialybės aspirantai, skirtingai nuo visų kitų Karo mokyklos aspirantų, įgydavo Ginklavimo valdyboje ir ginklų dirbtuvėse. Ginklavimo aspirantų mokymo programą rengė Ginklavimo valdybos viršininkas, derindamas ją su Karo mokyklos viršininku ir atsižvelgdamas į jo pastabas¹⁴⁹. Ginklavimo valdybos viršininkas kasmet ją peržiūrėdavo ir prireikus atitinkamai papildydavo pagal naujausius ginkla-

¹⁴⁸ Ažubalis A., Kazlauskaitė-Markelienė R., Petrauskaitė A. *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940)*, Vilnius, 2007, p. 83.

¹⁴⁹ 1937 m. rugsėjo 18 d. Karo mokyklos inspektoriaus raportas Ginklavimo viršininkui Nr. 65, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 337, l. 68.

vimo tarnybos reikalavimus¹⁵⁰. Pažymėtina, kad visą ginklavimo aspirantų rengimo laikotarpį mokymo programa mažai keitėsi. Ginklavimo karininkų ir ginklavimo aspirantų mokytojai dažnai sutapdavo, be to, pasikaitas skaitydavo tie patys lektoriai, Ginklavimo valdybos ir kitų kariuomenės įstaigų karininkai. Pažymėtina, kad kai kurie lektoriai anksčiau buvo baigę ginklavimo karininkų kursus (žr. 10 lentelę¹⁵¹).

10 lentelė

Karo mokyklos ginklavimo aspirantų mokymo programa 1937–1938 m.

Eil. nr.	Mokomasis dalykas	Lektorius	Valandų skaičius		
			Teorija	Praktika	Iš viso
1.	Pabūklų technika	ltn. L. Šimkus	30	40	70
2.	Pabūklų teorija	plk. ltn. K. Ambraziejus	66	20	86
3.	Pabūklų technika	jaun. ltn. Žukas	20	60	80
4.	Rankinių ginklų technika	ltn. Z. Stanaitis	30	40	70
5.	Rankinių ginklų remontas	ltn. Z. Stanaitis	20	60	80
6.	Išorinė balistika	ltn. B. Blaudžiūnas	40	-	40
7.	Sprogstamosios medžiagos	plk. S. Birutavičius	20	10	30
8.	Optikos priemonės	jaun. ltn. K. Motekaitis	20	15	35
9.	Priešlėktuvinė apsauga	plk. P. Babickas-Alanta	6	-	6
10.	Karo chemija ir pirmoji pagalba	gyd. A. Starkus	14	-	14
11.	Cheminio ginklo vartojimas	plk. ltn. V. Steponaitis	8	-	8
12.	Priešcheminė apsauga	plk. ltn. M. Kareiva	10	-	10
13.	Cheminė ginklų sudėtis	ats. ltn. V. Jasaitis	46	-	46
14.	Ginklavimo tarnyba	plk. ltn. A. Karosas	26	-	26
	Iš viso		356	245	601

¹⁵⁰ 1937 m. rugsėjo mėn. Ginklavimo viršininko raštas Karo mokyklos viršininkui Nr. 11904, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 337, l. 67.

¹⁵¹ Lentelė sudaryta remiantis: 1938 m. rugsėjo 28 d. Ginklavimo viršininko raštas Karo mokyklos viršininkui Nr. 71179, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 337, l. 126.

1937 m. parengtame ir kariuomenės vado patvirtintame atsargos karininkų rengimo plane 1937–1940 m. buvo planuota parengti 90 ginklavimo specialybės karininkų, kasmet iki 1940 m. išleidžiant po 30¹⁵². Augant kariuomenei ir plečiantis karinei pramonei, ginkluotės specialistų poreikis vis didėjo, atitinkamai buvo reikalingas ir didesnis jų karo meto rezervas. Sprendimas rengti papildomas atsargos ginklavimo karininkų laidas buvo priimtas 1939 m. birželio 6 d. ir 1940 m. balandžio 20 d. Ginklavimo tarybos posėdžiuose¹⁵³. Per trumpą šių kursų egzistavimo laikotarpį buvo išleistos 6 aspirantų ginklininkų laidos, paskutinė – jau po sovietinės okupacijos, iš viso 103 atsargos karininkai (žr. 11 lentelę¹⁵⁴).

11 lentelė

Karo mokyklos aspirantų ginklininkų laidos 1935–1940 m.

Laida	Baigimo metai	Baigusiųjų skaičius
X	1935	3 ¹⁵⁵
XI	1936	1 ¹⁵⁶
XII	1937	7 ¹⁵⁷

¹⁵² 1937 m. liepos 13 d. Atsargos karininkų ruošimo planas 1937–1940 metams, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 266, l. 68.

¹⁵³ 1939 m. birželio 6 d. Ginklavimo tarybos posėdžio protokolas Nr. 18, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 330, l. 30; 1940 m. balandžio 10 d. Ginklavimo tarybos posėdžio protokolas Nr. 37, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 330, l. 10.

¹⁵⁴ Lentelė sudaryta remiantis: 1938 m. sausio 31 d. Karo mokyklos viršininko slapta raštas Kariuomenės šabo I skyriaus viršininkui Nr. 60, LCVA, f. 929, ap. 3, b. 1073, l. 56; 1939 m. rugsėjo 19 d. Įsakymas kariuomenei Nr. 67, LCVA, f. 981, ap. 1, b. 26, l. 47–48; 1940 m. spalio 2 d. Pėstininkų karo mokyklai įsakymas Nr. 18, LCVA, f. R222, ap. 1, b. 17, l. 131.

¹⁵⁵ 1935 m. ginklavimo aspirantų kursų baigė Kazys Juozapavičius, Kazys Motekaitis ir Aleksandras Vaitiekūnas. 1935 m. rugsėjo 9 d. Įsakymas kariuomenei Nr. 64, p. 10.

¹⁵⁶ 1936 m. ginklavimo aspirantų kursų baigė Teodoras Sadauskas. 1936 m. rugsėjo 15 d. Įsakymas kariuomenei Nr. 57, p. 7.

¹⁵⁷ 1937 m. ginklavimo aspirantų kursų baigė: Domas Adomaitis, Kazys Barskauskas, Jonas Boruta, Juozas Sirgiedas, Jonas Zigmantas Venskevičius, Anicetas Kaušpėdas, Jonas Valukonis. 1937 m. rugsėjo 15 d. Įsakymas kariuomenei Nr. 55, p. 5.

LIETUVOS RESPUBLIKOS KARIUOMENĖ (1918–1940 M.)

XIII	1938	27 ¹⁵⁸
XIV	1939	30 ¹⁵⁹
XV	1940	32 ¹⁶⁰
Iš viso		103

Aptariamuoju laikotarpiu dauguma atsargos karininkų buvo jaunesnieji leitenantai, sėkmingai baigę aspirantų kursus ir atlikę karinę tarnybą, grįžę tęsti studijų ar pasirinkę darbą civilinėje srityje. Dalis šios specialybės atsargos karininkų tapo ir sukarintų organizacijų nariais. 1937 m. vasario mėn. buvo įkurtas netgi ginklavimo šaulių būrys, į jį įsiliejo ir nemažai tyrime minėtų karininkų¹⁶¹.

¹⁵⁸ 1938 m. ginklavimo aspirantų kursų baigė: Jonas Antanaitis, Stasys Bagdonas, Adomas Balasevičius, Bronius Barisa, Eduardas Budreika, Jonas Čepas, Kristupas Daugirdas, Vincas Didžgalvis, Juozas Dirginčius, Juozas Enčeris, Vytautas Fledžinskas, Juozas Genevičius, Dominykas Giedraitis, Juozas Mažuolis, Leonidas Osinas, Juozas Pauliukonis, Efraimas Pitleris, Apolinaras Pukas, Česlovas Ramaškevičius, Jurgis Sakavičius, Gediminas Kazys Skardinskas, Zenonas Stankūnas, Mečys Šabanas, Petras Šedys, Antanas Švėgžda, Adolfas Tumaitis, Eduardas Žalkauskas. 1938 m. rugsėjo 27 d. įsakymas kariuomenei Nr. 68, p. 5.

¹⁵⁹ 1939 m. aspirantų kursų baigė: Algirdas Adomatis, Jonas Baltrušičius, Jokūbas Baronas, Mečislovas Butkus, Jonas Činga, Vytautas Leopoldas Dargis, Vytautas Jokubauskas, Simonas Judickas, Bronius Kriaučeliūnas, Jonas Kriaučiūnas, Viktoras Jurgis Lapinskas, Juozas Markauskas, Viktoras Karolis Naudžius, Fricas Jurgis Naujokas, Igoris Perekrestovas, Alfonsas Pilkauskas, Juozas Vladas Pletkauskas, Stasys Pranckūnas, Kazys Ralys, Motiejus Ruseckas, Petras Stankevičius, Antanas Stasaitis, Juozas Stašaitis, Vladas Jonas Staškevičius, Leonardas Tumonis, Jonas Uogintas, Jurgis Užkuraitis, Jonas Valatka, Jonas Juozas Vasiliauskas, Leonas Vičas. 1939 m. rugsėjo 19 d. įsakymas kariuomenei Nr. 67, p. 5.

¹⁶⁰ 1940 m. aspirantų kursų baigė: Vladas Baranavičius, Antanas Čiūras, Algirdas Aleksas Dičius, Apolonijus Dmitrijevas, Albertas Grybauskas, Jošna Grinbergas, Jurgis Algirdas Karosas, Adolfas Frakaitis, Adolfas Kremenskas, Stasys Lazarevičius, Povilas Leonavičius, Vytautas Aleksas Linartas, Vladas Linkevičius, Jonas Matulionis, Vaclovas Mažeika, Tadas Meškauskas, Antanas Norkūnas, Kazys Paškevičius, Zigmas Petrauskas, Bronius Suskaitis, Leopoldas Stefanavičius, Juozas Šatūnas, Rapolas Šaulys, Jonas Kęstutis Valiūnas, Jurgis Vagneris, Jonas Vasiliauskas, Mykolas Virbickas, Olegas Visockis, Zbignevas Pranas Vitkauskas, Vytautas Zenkevičius, Domas Zitkus, Viktoras Lapas. 1940 m. spalio 2 d. Pėstininkų karo mokyklai įsakymas Nr. 18, LCVA, f. R222, ap. 1, b. 17, l. 131.

¹⁶¹ Ginklavimo specialybės šaulių būrys. *Kardas*, 1937, Nr. 5, p. 127.

Nuo 1938 m. buvo išleidžiama maždaug po 30 šios specialybės atsargos karininkų, tačiau tik vienas kitas iš jų papildė tikrosios tarnybos ginklavimo karininkų korpusą. Likusius atsargos ginklavimo karininkus buvo numatyta skirti į kitas mobilizacines vietas – atitinkamus kariuomenės dalinius ir įstaigas. Pažymėtina, kad dalis ginklavimo aspirantų laidas baigusių vyrų gaudavo mobilizacinius paskyrimus į kariuomenės dalinius kaip priešcheminės apsaugos karininkai. Pavyzdžiui, iš 30 ginklavimo aspirantų, baigusių XIV laidą, 2/3 atsargos karininkų numatyta skirti į pėst. divizijas chemijos būrių vadais ir divizijos chemijos karininkais¹⁶².

1939 m. rugsėjo mėn. dalinės mobilizacijos metu pastebėta, kad dalis pašauktų atsargos karininkų nesusidoroja su savo pareigomis, todėl 1940 m. nutarta patobulinti jų žinias pakartotiniuose atsargos ginklavimo karininkų kursuose. Pažymėtina, kad į šiuos kursus buvo numatyta pašaukti tik į ginklų ir šaudmenų tiekėjų (išdavėjų – M. J.) pareigas mobilizacijos atveju paskirtus atsargos karininkus, iš viso 20 klausytojų. Kursai turėjo prasidėti 1940 m. spalio 1 d. ir tęstis iki lapkričio 6 d. Mokymo programoje buvo numatyti tik trys dalykai: ginklavimo tarnybos organizacija ir taktika (63 val.), ginklų pažinimas, priežiūra ir remontas (84 val.), priešcheminė apsauga (63 val.). Teorinės paskaitos buvo skirtos supažindinti su įstatymais, galiojančiais nuostatais, tiekimo organais, jų organizacija, transporto ir darbo priemonėmis ir kt. Taikomieji ir praktiniai minėtų mokomųjų dalykų darbai turėjo būti karo žaidimai žemėlapyje, pratybos ginklų sandėliuose, dirbtuvėse, tyrimų laboratorijoje ir lauko sąlygomis¹⁶³. Apie šių planuotų mokymų rezultatus ir eigą duomenų rasti nepavyko.

¹⁶² 1939 m. rugsėjo 23 d. Ginklavimo viršininko slapta asmeninis raštas I ir II pėstininkų divizijos vadams Nr. 373 ir Nr. 374, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 316, l. 34–35; 1939 m. rugsėjo 26 d. Ginklavimo viršininko slapta asmeninis raštas I ir III pėst. divizijos vadams Nr. 383 ir Nr. 384, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 316, l. 24–25.

¹⁶³ 1940 m. Atsargos ginklavimo karininkų pakartotinių kursų mokymo planas, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 520, nenumuruota.

4. Ginklavimo tarnybos užsienio stipendininkai

1922 m. parengtoje Lietuvos karinėje doktrinoje buvo rekomenduojama kasmet tam tikrą skaičių karininkų siųsti į užsienį, kad jie pasisemtų kitų valstybių karybos naujovių ir idėjų¹⁶⁴. Jau 1921 m. išleistame Karininkams aukštąjį karo mokslą eiti įstatyme buvo numatyta Krašto apsaugos ministerijos lėšomis į užsienio aukštąsias karo mokyklas pasiųsti iki 10 karininkų ir komandiruočių laikotarpiu jiems skirti stipendiją pragyvenimo ten išlaidoms padengti, greičiausiai todėl šie karininkai vėliau pradėti vadinti tiesiog stipendininkais. Kandidatams į stipendiją užsienio mokykloje buvo keliami tam tikri reikalavimai. Jie turėjo būti baigę aukštesniosios bendrojo lavinimo mokyklos kursą, gerai mokėti bent vieną užsienio kalbą, būti ne vyresni nei 35 metų, išstarnavę tam tikrą laiką Lietuvos kariuomenėje ir tinkamai atestuoti. Besimokantieji privalėjo periodiškai siųsti į Lietuvą mokymosi ataskaitas, o baigę studijas nustatytą laiką išstarnauti savo kariuomenėje¹⁶⁵. Vėliau šis įstatymas buvo papildytas, o jame numatytos sąlygos šiek tiek pakeistos. 1924 m. lapkričio 12 d. Ministrų Kabineto sprendimu visi į užsienio karo mokyklas pasiųsti karininkai mokymosi metu buvo paliekami eiti savo etatinių pareigų¹⁶⁶.

Remiantis karybos istoriko Vytauto Jokubausko skaičiavimais, tarpukariu į Vakarų Europą studijuoti buvo išsiųsta daugiau kaip 130 įvairių specialybių karininkų. Dauguma jų studijavo Prancūzijoje, Belgijoje ir Čekoslovakijoje, po keletą – Italijoje ir Vokietijoje¹⁶⁷. Kariuomenės vadovybė buvo gavusi siūlymų geromis sąlygomis siųsti karininkus į Sovietų Sąjungos karo mokyklas, tačiau dėl žemo mokymo lygio ir, tikėtina, dėl politinių priežasčių to atsisakyta¹⁶⁸. Krašto apsaugos ministerija, suderi-

¹⁶⁴ Jokubauskas V. Karinė doktrina: tarpukario Lietuvos kariuomenės atvejis (1923–1940 m.). *Karo archyvas*, Vilnius, 2011, t. XXIX, p. 142.

¹⁶⁵ 1921 m. spalio 28 d. Karininkams aukštąjį mokslą užsienyje eiti įstatymas. *Vyriausybės žinios*, Nr. 72, p. 1.

¹⁶⁶ 1924 m. lapkričio 15 d. Ministrų Kabineto reikalų vedėjo raštas Krašto apsaugos ministrui Nr. 2074, LCVA, f. 929, ap. 1, b. 226.

¹⁶⁷ Jokubauskas V. Karinė doktrina: tarpukario Lietuvos kariuomenės atvejis (1923–1940 m.). *Karo archyvas*, Vilnius, 2011, t. XXIX, p. 143.

¹⁶⁸ Paulauskas H. *Lietuvos kariuomenės brigados generolas ministras pirmininkas Jonas Černius*. Vilnius, 2006, p. 73.

nusi su užsienio valstybėmis ir jų karo mokyklomis, skirdavo tam tikrą skaičių stipendijų. Vyriausiojo štabo viršininkas kasmet įsakydavo kariuomenės įstaigoms pranešti, kokių joms reikalingų specialistų reikėtų užsienyje parengti. Reikalauta pateikti numatomą karininkų skaičių, žinias apie pageidaujamas karo mokyklas, jų studijų programas ir atrankos tvarką¹⁶⁹. Kariuomenės įstaigų ir ginklų rūšių viršininkai, atsižvelgdami į savo poreikius, dažniausiai siūlydavo užsienyje rengti specialistus, kurių nebuvo sąlygų ruošti Lietuvoje.

Ginklavimo tarnybos karininkai taip pat turėjo galimybę išvykti studijuoti į užsienio aukštąsias ir kitas karo mokyklas. Dažniausiai jie siūsti į Prancūziją, Vokietiją ir Italiją. Ginklavimo viršininkas sudarydavo komisiją, o ji, remdamasi konkursinių egzaminų rezultatais ir savo kompetencija, atrinkdavo kandidatus studijuoti užsienyje. Konkursinius egzaminus dažniausiai sudarydavo pagrindinių mokomųjų dalykų – matematikos, fizikos, chemijos, mechanikos, geometrijos ir užsienio kalbos – žinių patikrinimai. Pasirinkta užsienio kalba reikėjo mokėti skaityti, atpasakoti perskaitytą tekstą ir gebėti laisvai susikalbėti įvairiais kasdienio gyvenimo klausimais. Kadangi ginklavimo korpuso karininkai dažniausiai buvo siunčiami į Prancūzijos karo mokyklas, populiariausia kalba tarp jų buvo prancūzų¹⁷⁰. Į užsienio karo mokyklas atrenkami kandidatai buvo tikrosios karo tarnybos ir atsargos karininkai, Karo mokyklos aspirantai, baigę aukštuosius matematikos, fizikos ar mechanikos mokslus¹⁷¹. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad XX a. 4-ajame dešimtmetyje kandidatai į užsienio karo mokyklų stipendijas dažniausiai tapdavo geriausiai baigusieji ginklavimo karininkų ir aspirantų kursas.

1921 m. lapkričio 7 d. vienas pirmųjų stipendininkų, tuo metu Artilerijos brigados ltn. J. Vėbra, buvo komandiruotas į Fontainebleau (Fontenblo) aukštąją artilerijos mokyklą Prancūzijoje¹⁷². Ko gero, tai buvo pirma-

¹⁶⁹ 1931 m. balandžio 9 d. Generalinio štabo valdybos viršininko raštas Nr. 46279, LCVA, f. 929, ap. 3, b. 743, l. 38.

¹⁷⁰ 1938 m. Komandiruojamų karininkų į užsienio mokyklas artilerijos technikai ir mechanikai studijuoti konkursinių egzaminų programa, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 387, l. 83.

¹⁷¹ 1937 m. liepos 7 d. Ginklavimo viršininko raštas Kariuomenės štabo viršininkui Nr. 11415, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 339, l. 14.

¹⁷² 1921 m. gruodžio 12 d. Įsakymas kariuomenei Nr. 286, p. 1.

sis nepriklausomos Lietuvos karininkas, atvėręs langą į šią mokyklą, kuri visą tarpukarį buvo nuolatinė KAM stipendininkų studijų vieta. Vėliau šis karininkas mokėsi Tulūzos universitete, kur įgijo chemijos daktaro laipsnį, ėjo Tyrimų laboratorijos viršininko pareigas.

3-iajame dešimtmetyje į užsienį pasiūsti mokyti karininkai, baigę studijas, svariai prisidėjo prie Lietuvos kariuomenės stiprinimo. Išskirtiniais moksliniais gebėjimais pasižymėjo ginklavimo tarnybos karininkai¹⁷³. Grįžusieji po studijų užsienyje sudarė pirmąjį ginkluotės specialistų branduolį, kuris praktiškai išsilaikė visą tarpukarį, ėjo vadovaujamas pareigas Ginklavimo valdybos skyriuose ir skaitė paskaitas įvairiuose mokymuose¹⁷⁴. Paminėtini plk. M. Pečiulionis, plk. P. Lesauskis, plk. D. Grabys ir plk. S. Birutavičius.

Studijos užsienio karo mokyklose buvo naudingos, bet turėjo ir tam tikrų minusų. Mokslas užsienyje brangiai kainavo, todėl kariuomenės vadovybė nuo 4-ojo dešimtmečio stengėsi daugiau karininkų parengti Lietuvoje. Nuo 1921 iki 1932 m. karininkų studijoms užsienyje kasmet buvo išleidžiama apie 200 tūkst. Lt¹⁷⁵. Besimokantiems užsienyje skiriamos stipendijos buvo gerokai didesnės nei studijuojantiems Lietuvoje. 1923 m. Prancūzijoje studijuojantiems KAM stipendininkams buvo nustatyta 1 000 frankų mėnesinė stipendija, Belgijoje – taip pat 1 000 frankų, Čekoslovakijoje – 2 500 kronų¹⁷⁶. Be to kiekvienoje šalyje karo mokslas buvo plėtojamas atsižvelgiant į vietos sąlygas, jos ypatumus. Todėl skyrėsi kariuomenių organizacinė struktūra, ginkluotė, aprūpinimas ir kt. Manyta, kad savo aplinkoje ir turimomis priemonėmis parengtas karininkas yra daug naudingesnis Lietuvos kariuomenei ir, pasak kariuomenės vado div. gen. S. Raštikio, kai kurių karininkų parengimas nenusileidžia užsienio karo mokyklų paruošimui¹⁷⁷. Vis dėlto kariuomenės vadovybė, net ir

¹⁷³ Plačiau: Ažubalis A., Kazlauskaitė-Markelienė R., Petrauskaitė A. *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940)*. Vilnius, 2007; Ažubalis A. *Matematikos taikymas Lietuvos kariuomenėje 1918–1940 m.*, Vilnius, 2015.

¹⁷⁴ Birutis S. Lietuvos kariuomenės ginklavimas. *Karys*, 1991, Nr. 5, p. 257.

¹⁷⁵ Ažubalis A., Kazlauskaitė-Markelienė R., Petrauskaitė A. *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940)*, Vilnius, 2007, p. 142.

¹⁷⁶ 1923 m. kovo 17 d. Ministrų Kabineto reikalų vedėjo raštas Kariuomenės intendantui Nr. 732, LCVA, f. 929, ap. 9, b. 358, l. 25.

¹⁷⁷ Kariuomenės vado gen. št. plk. S. Raštikio kalba, pasakyta Vytauto Didžiojo karininkų

pradėjus rengti daugiau karininkų savo karo mokyklose, kartais siūsdavo į užsienį stipendininkus, kad jie sektų karo mokslo naujienas ir grįžę jas taikytų Lietuvoje¹⁷⁸.

Studijų metu karininkai įgydavo daug naudingų žinių ir jomis po to dalydavosi su kolegomis. 1922–1924 m. kpt. Petruį Dočkui studijuojant Prancūzijos Fontainebleau artilerijos mokykloje atsirado išskirtinė galimybė apsilankyti Herstalio ginklų dirbtuvėse Belgijoje. Jam žadėta aprodyti visas dirbtuves, supažindinti su darbo metodais, užrašais ir literatūra¹⁷⁹. Per užsienyje esančius stipendininkus buvo bandoma surinkti kuo daugiau Lietuvos kariuomenei reikalingų žinių, tiek su naujausia ginkluote, tiek su karine taktika susijusios informacijos. Taip pat, siekiant išvengti papildomų komandiruočių ir taupant lėšas, iš Lietuvos pasiūstiems karininkams buvo skiriamos įvairios tarpininkavimo tarp šalių užduotys. 1925 m. artilerijos viršininkas plk. ltn. P. Uogintas kreipėsi į vyr. ltn. P. Babicką, studijuojantį artilerijos mokykloje Paryžiuje, dėl „Baranoff“ sistemos fiktyvaus šaudymo prietaiso, prieš pabūklų paieškos sistemos S.R.S. ir specialių žiūronų, naudojamų artileristų šaudant iškiliaja trajektorija, įsigijimo sąlygų¹⁸⁰.

1931 m. savo nuomonę dėl karininkų rengimo užsienyje pateikė kariuomenės inspektorius plk. Oskaras Urbonas. Jo nuomone, pėstininkų daliniams reikėtų turėti geriau parengtų ginklininkų, kurie išmanytų ginklų technines savybes, kaip kad Vokietijos kariuomenės batalionuose tarnaujantys specialistai. Jis siūlė pasiūsti bent keletą karininkų į Vokietiją įgyti šios specialybės. Vieną jaunesnįjį karininką inspektorius rekomendavo komandiruoti dvejiems metams į Prancūziją, Fontainebleau artilerijos mokyklą, kad pagilintų artilerijos žinias, susipažintų su naujausiomis artilerijos mokslo tendencijomis ir parvežtų naudojamos literatūros. Jis kaip vieną iš tikslų nurodė būtinybę palaikyti artimesnius santykius su prancūzais. Jei nebūtų galimybės pasiūsti į šią mokyklą, kaip alternatyvą rekomendavo trumpalaikius 6 savaičių kursus „Centre d'étude tactique

kursų klausytojų išleistuvėse. *Kardas*, 1937, Nr. 13, p. 302.

¹⁷⁸ Raštikis S. *Kovose dėl Lietuvos: kario atsiminimai*, t. 1, Vilnius, 1990, p. 361.

¹⁷⁹ 1924 m. liepos 29 d. Karo mokslo skyriaus viršininko raportas Vyriausiojo štabo viršininkui Nr. 1013, LCVA, f. 929, ap. 1, b. 247, l. 138.

¹⁸⁰ 1925 m. balandžio 20 d. Artilerijos viršininko raštas vyr. ltn. P. Babickui Nr. 341, LCVA, f. 1373, ap. 1, b. 111, l. 176.

d'artilerie de metz“, į juos siūlė komandiruoti generalinio štabo karininką ir artileristą. Šioje mokykloje buvo keičiamasi nuomonėmis ir žiniomis, nagrinėjamos naujos karybos tendencijos, skaitomos paskaitos artilerijos, taktikos, topografijos, meteorologijos, balistikos, metalurgijos ir karo pramonės temomis. Kariuomenės inspektoriaus nuomone, taip pat reikia turėti nors vieną kvalifikuotą optikos specialistą, kuris tvarkytų artileristų ir pėstininkų optikos prietaisus (taikiklius, žiūronus, panoramas ir kt.). Kaip to meto praktika parodė, kariai nebuvo gerai susipažinę nei su turimais ir planuojamais įsigyti optiniais prietaisais, nei su jų naudojimo, reguliavimo ir priežiūros ypatumais. Sugedę optiniai prietaisai paprasčiausiai būdavo gražinami tiekimo įstaigai, kuri net menkiausių defektų nemėgindavo šalinti, o iš karto siūsdavo taisyti į privačias dirbtuves ar net užsienį¹⁸¹. Reaguojant į kariuomenės inspektoriaus pastabas 1932 m. į Prancūzijos aukštąją optikos mokyklą studijuoti buvo pasiūstas Ginklavimo valdybos tarnautojas Kazys Motekaitis.

Pradėjus įgyvendinti Tyrimų laboratorijos kūrimo idėją taip pat reikėjo remtis užsienio karo mokyklomis. Laboratorijos viršininko plk. J. Vėbros teigimu, tuo metu „daugelyje sričių laboratorijai reikalingų specialistų Lietuvoje nebuvo, nes Vytauto Didžiojo universitetas (iki 1930 m. Lietuvos universitetas) jų paruošti dar negalėjo“. Todėl buvo nutarta parinkti keletą universitetą baigusių ar bebaigiančių jaunųjų karininkų ir pasiūsti juos į Vakarų Europos aukštąsias mokyklas reikalingų specialybių įgyti¹⁸². Ginklavimo valdybai reikėjo ne tik karinį išsilavinimą turinčių specialistų. Talentingi išsilavinę jaunuoliai visada buvo laukiami kariuomenėje. Todėl Ginklavimo valdyba skirdavo stipendijas ir civiliams asmenims, kurie daugiausia studijuodavo Vytauto Didžiojo universitete, Technikos fakultete. Populiariausios buvo mechanikų, inžinierių, chemikų ir kitos karinei pramonei artimos ir reikalingos specialybės. Ginklavimo valdybos stipendininkai, studijuojantys Lietuvos universitete, taip pat turėjo atidirbti ir esant galimybei įgyti karinį išsilavinimą. Kadangi šios studijos nebuvo karinio pobūdžio, plačiau jų neaptarsime.

4-ojo dešimtmečio antroje pusėje Lietuvos kariuomenės karininkai vis

¹⁸¹ 1931 m. balandžio 16 d. Kariuomenės inspektoriaus raštas Generalinio štabo valdybos viršininkui Nr. 59356, LCVA, f. 929, ap. 3, b. 743, l. 40.

¹⁸² Statkus V. *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.*, Chicago, 1986. p. 493.

dar buvo siunčiami į užsienį tam tikrų specialybių įgyti. Skirtingai nuo kitų korpusų karininkų, Ginklavimo tarnybos karininkų, gaunančių stipendijas, užsienio karo mokyklose skaičius išaugo. 1937 m. planuota vieną stipendininką siųsti į Italiją studijuoti artilerijos technikos, tačiau iš šios šalies buvo gautas neigiamas atsakymas dėl Lietuvos karininkų galimybių mokytis šios šalies karo mokyklose¹⁸³. Prancūzija tapo populiariausia ne tik artileristų, bet ir chemikų studijų vieta. Tačiau prasidėjęs karas pasunkino specialistų rengimo užsienyje sąlygas. 1939 m. rudenį buvo atšaukti net 6 Ginklavimo valdybos stipendininkai: kpt. Domas Digrys, kpt. Kazys Paukštys, kpt. Jurgis Norkus, lt. Juozas Bakanas, lt. Antanas Gaidys ir lt. Pranas Marcinkevičius¹⁸⁴. Užsienyje liko studijuoti vienintelis ginklavimo karininkas – lt. Kazys Gabriūnas. 1939 m. lapkričio 1 d. jis buvo pasiųstas dvejiems metams į Italijos ginklų ir amunicijos institutą¹⁸⁵. Mokslai turėjo baigtis 1941 m. gruodžio 31 d.¹⁸⁶

1940 m. gegužės mėn. Kariuomenės štabo viršininkas div. gen. Stasys Pundzevičius paskutinį kartą kreipėsi į nepriklausomos Lietuvos kariuomenės įstaigų viršininkus dėl pageidavimų studijuoti užsienio karo mokyklose nuo 1941 m. Taip pat įspėjo, kad numatomi stipendininkai galės būti siunčiami tik į Sovietų Sąjungą, Latviją ir galimai į Vokietiją¹⁸⁷. 1940 m. kovo mėn. KAM turėjo tik 7 užsienio stipendininkus¹⁸⁸. 1940 m. birželio 11 d., Lietuvos okupacijos išvakarėse, lt. K. Gabriūnas iš Italijos apie studijų eigą rašė: „Karui prasidėjus, žymesnių pakeitimų neįvyko. Praktikos darbus dar leidžia tęsti. Tik egzaminus atidėjo patogesniai laikai. Aš manau, kad kol italai nedaro kliūčių, praktikos darbus naudinga tęsti. Gal karas greit pasibaigs. Tuomet egzaminai ir mokslas bus tęsiama normaliai. Jeigu iš karo eigos paaiškėtų, kad jis greit nesibaigs ir kad mokslas šį rudenį

¹⁸³ 1937 m. balandžio 5 d. Kariuomenės štabo II skyriaus viršininko slapta raštas Ginklavimo viršininkui Nr. 27764, LCVA, f. 3, ap. 1 b. 339, l. 70.

¹⁸⁴ Rudokas J. *Prarastieji Lietuvos talentai*, Vilnius, 2001, p. 101.

¹⁸⁵ 1939 m. lapkričio 18 d. Įsakymas kariuomenei Nr. 97, p. 1.

¹⁸⁶ 1940 m. kovo 1 d. KAM stipendininkų sąrašas, LCVA, f. 929, ap. 3, b. 1133, l. 3.

¹⁸⁷ 1940 m. gegužės 17 d. Kariuomenės štabo viršininko slapta raštas Nr. 610, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 491, l. 4.

¹⁸⁸ 1940 m. kovo 1 d. KAM stipendininkų sąrašas, LCVA, f. 929, ap. 3, b. 1133, l. 3.

nebus tęsiamas, tai tuomet, manau, reikėtų grįžti į Lietuvą.¹⁸⁹ Turimais duomenimis, šis karininkas studijas nutraukė, bet į sovietų okupuotą Lietuvą nebegrižo.

Deja, autoriui nepavyko rasti detalesnių užsienio studijų programų ir jų palyginti su lietuviškomis. Iš viso buvo nustatyti 25¹⁹⁰ tarpukario Lietuvos ginklavimo specialybės stipendininkai, studijavę užsienio aukštosiose mokyklose (žr. 12 lentelę¹⁹¹).

12 lentelė

Artilerijos tiekimo skyriaus ir Ginklavimo valdybos užsienio mokyklų stipendininkai

Eil. nr.	Stipendininkas	Aukštoji mokykla	Valstybė	Mokymosi laikotarpis
1.	J. Vėbra	Artilerijos mokykla Fontainbleau, Artilerijos mokykla ir chemijos institutas	Prancūzija	1921–1923 m. 1925–1930 m.
2.	M. Pečiulionis	Artilerijos mokykla Fontainbleau	Prancūzija	1922–1924 m.
3.	D. Grabys	Elektrotechnikos ir mechanikos institutas	Prancūzija	1925–1929 m.
4.	S. Birutavičius	Šarlotenburgo aukštoji technikos mokykla	Vokietija	–1927 m.
5.	P. Lesauskis	Aukštoji artilerijos technikos mokykla	Italija	1927–1931 m.
6.	K. Motekaitis*	Aukštoji optikos mokykla	Prancūzija	1932–1935 m.
7.	V. Babilius	Aukštoji liejininkystės mokykla	Prancūzija	1932–1935 m.

¹⁸⁹ 1940 m. birželio 11 d. stipendininko ltn. K. Gabriūno raportas Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininkui Nr. 12, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 491, l. 7.

¹⁹⁰ Šis skaičius apytikslis. Dalis stipendininkų po studijų užsienyje perėjo į kitus karininkų korpusus ir tarnybas.

¹⁹¹ Lentelė sudaryta remiantis: 1939 m. birželio 10 d. Ginklavimo valdybos stipendininkų sąrašas, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 491, l. 3; 1939 m. stipendijų paskirstymas, LCVA, f. 929, ap. 3, b. 1133, l. 6; Įsakymai kariuomenei 1918–1939 m.; *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, t. I–IX; Rudokas J. *Prarastieji Lietuvos talentai*, Vilnius, 2001.

Nuo artileristo iki ginklininko: ginklavimo karininkų korpusas
Lietuvos kariuomenėje 1919–1940 m.

8.	S. Jurgutis	Grenoblio kasybos institutas	Prancūzija	1924–1927 m.
9.	V. Mošinskis	Šarlotenburgo aukštoji technikos mokykla	Vokietija	-
10.	A. Vaitiekūnas*	Vienos aukštoji technikos mokykla	Austrija	1932–1934 m.
11.	M. Kareiva	Chemijos technikos institutas	Prancūzija	1925–1930 m.
12.	K. Ambraziejus	Aukštoji artilerijos mokykla	Italija	1929–1933 m.
13.	J. Babina**	Taikomosios chemijos institutas	Prancūzija	1936–1939 m.
14.	K. Paukštys**	Taikomosios chemijos institutas	Prancūzija	1936–1939 m.
15.	J. Norkus**	Aukštoji ginklų gamybos mokykla	Prancūzija	1936–1938 m.
16.	J. Bulota**	Artilerijos mokykla Fontainbleau, Aukštoji ginklų gamybos mokykla	Prancūzija	1935–1937 m. 1937–1939 m.
17.	P. Marcinkevičius**	Centrinė gamybos mokykla	Prancūzija	1938–1939 m.
18.	A. Gaidys	Taikomosios chemijos institutas	Prancūzija	1937–1939 m.
19.	J. Bakanas	Taikomosios chemijos institutas	Prancūzija	1937–1939 m.
20.	D. Digrys	Aukštoji ginklų gamybos mokykla	Prancūzija	1939–1939 m.
21.	K. Gabriūnas	Ginklų ir amunicijos gamybos institutas	Italija	1939–1940 m.
22.	J. Valukonis*	Chronometrijos ir mechanikos institutas	Prancūzija	1939–1939 m.
23.	P. Dočkus	Artilerijos mokykla Fontainbleau	Prancūzija	1922–1924 m.
24.	P. Babickas-Alanta	Artilerijos mokykla Fontainbleau	Prancūzija	1923–1925 m.
25.	J. Mikaila	Šarlotenburgo aukštoji technikos mokykla	Vokietija	-

* Karininkai, baigę ginklavimo aspirantų kursus.

** Karininkai, baigę ginklavimo karininkų mokymus.

Ginklavimo specialybės karininkai buvo rengiami trumpalaikiuose ir ilgalaikiuose mokymuose Lietuvoje ir užsienyje. Tikrosios tarnybos karininkams rengti buvo organizuoti specializuoti mokymai Ginklavimo valdyboje ir kitose kariuomenės įstaigose. Mobilizaciniam šios specialybės karininkų rezervo rengimui vykdyti Karo mokykloje buvo įkurti ginklavimo aspirantų kursai. Dalis ginklavimo karininkų ir specialistų studijavo užsienio karo ir kitose mokyklose.

IŠVADOS

Iki pat XX a. 4-ojo dešimtmečio Lietuvos kariuomenėje nebuvo atskiros, aiškiai apibrėžtos ginklavimo karininko specialybės. Ilgą laiką netgi vyravo nuomonė, kad artilerijos karininko išsilavinimo visiškai pakanka, norint būti kariuomenės ginkluotės ir jos priežiūros specialistu. Tarpukariu vis modernėjanti Lietuvos kariuomenė buvo priversta specializuotis gana įvairiose srityse. Kasdienei ginklavimo srities tarnybai atlikti tapo būtinos specialiosios ginkluotės žinios, kurių stokojo artilerijos karininkai. Ginkluotės specialistų vaidmuo ir poreikis tarpukariu nuolat didėjo, nes įsigyjamos ir krašte gaminamos ginklavimo priemonės buvo vis modernesnės, sudėtingesnės, įvairesnės ir pan. Kas kartą iš ginkluotės specialistų buvo reikalaujama vis aukštesnio profesinio išsilavinimo ir patirties. Dėl to atsiradęs visiškai naujas, tiesioginiuose kovos veiksmuose nedalyvaujančių karių korpusas atsiskyrė nuo didelės artilerijos tarnybos. Šis korpusas nuolat augo, plėtė savo veiklos barą ir specializaciją, todėl apėmė daugelio įvairiausių specialybių karininkus. Nors ginklavimo karininkai ir nevykdė kovinių funkcijų, ilgainiui jų uždaviniai tiek taikos, tiek karo metu gerokai išsiplėtė – nuo ginkluotės studijų, priežiūros, gamybos, tiekimo ir administravimo iki cheminės saugos ir sudėtingiausių laboratorinių tyrimų.

Artilerijos tarnybos karininkų trumpalaikiai mokymai ir tobulinimosi kursai buvo viena iš priemonių, leidžiančių spręsti svarbias ginkluotės priežiūros ir cheminės saugos problemas, tačiau tokio lygio ir masto pasirengimas ilgainiui tapo nebepakankamas. Iš ginklavimo tarnybos kari-

ninko buvo reikalaujama ne tik užtikrinti tinkamą ginkluotės priežiūrą, bet ir vykdyti daugelį kitų naujų su kariuomenės ginklavimu susijusių funkcijų. Galima konstatuoti, kad iki pat XX a. 4-ojo dešimtmečio šių specialistų rengimui Lietuvoje nebuvo skiriama daug dėmesio. 1930 m. sutvarkius ginklavimo tarnybos teisinę bazę, buvo įdiegta atskira ginklavimo karininkų rengimo sistema, leidžianti periodiškai per ilgesnį mokymo laikotarpį parengti reikalingą skaičių kvalifikuotų aktyviosios tarnybos karininkų. Ginklavimo korpuso karininkai pradėti rengti atskirai nuo kitų ginklo rūšių karininkų specialiuose trumpalaikiuose ir ilgalaikiuose mokymuose.

Iki 1940 m. buvo išleistos trys ginklavimo karininkų laidos ir parengta 70 tikrosios tarnybos ginklavimo specialybės karininkų. Nuo XX a. 3-iojo dešimtmečio dalis artilerijos ir ginklavimo tarnybos karininkų studijavo užsienio karo mokyklose ir grįžę pritaikydavo įgytas žinias kasdieniame kariuomenės ginklavimo darbe. Daugelis iš užsienio grįžusių karininkų Lietuvoje tapo išskirtiniais savo srities specialistais, ėjo aukštas pareigas kariuomenėje, o vėliau vedė įvairius mokymus būsimiems ginklavimo specialybės karininkams. Užsienyje ir Lietuvoje parengti ginklavimo karininkai sėkmingai įsiliejo praktiškai į visas kariuomenės dalis ir įstaigas, ėjo atsakingas ginkluotės priežiūros ar cheminės saugos specialistų pareigas.

Karo metu buvo numatyta turėti šios specialybės karininkų rezervą, tačiau jo rengimu pradėta rūpintis tik XX a. 4-ojo dešimtmečio viduryje. Aspirantai Karo mokykloje išeidavo sutrumpintą ginklavimo karininko kursą. Iki 1940 m. buvo išleistos 6 ginklavimo aspirantų laidos ir parengti 103 (32 iš jų – jau po sovietinės okupacijos) atsargos karininkai. Palyginti su 1939 m. karo meto etatiniais duomenimis, 1940 m. buvo parengtas perteklinis šios specialybės karininkų skaičius. Tikėtina, kad sėkmingos mobilizacijos atveju būtų užimtos visos etatinės ginklavimo karininkų vietos.

I priedas

Ginklavimo karininkų I–IV laidų mokomieji dalykai 1930–1940 m.

Eil. nr.	I laida	II laida	III laida	IV laida ¹⁹²
1.	Pabūklų technika	Pabūklų technika	Pabūklų technika	Pabūklų technika
2.	Rankin. ginklų technika	Rankin. ginklų technika	Rankin. ginklų technika	Rankin. ginklų technika
3.	Pabūklų remontas	Pabūklų remontas	Pabūklų remontas	Pabūklų remontas
4.	Rankin. ginklų remontas	Rankin. ginklų remontas	Rankin. ginklų remontas	Rankin. ginklų remontas
5.	Ginkl. tarnybos taktika	Ginkl. tarnybos taktika	Ginkl. tarnybos taktika	Ginkl. tarnybos taktika
6.	Vidinė balistika	Vidinė balistika	Vidinė balistika	Vidinė balistika
7.	Išorinė balistika	Išorinė balistika	Išorinė balistika	Išorinė balistika
8.	Pabūklų teorija	Pabūklų teorija	Pabūklų teorija	Pabūklų teorija
9.	Sprogstam. medžiagos	Sprogstam. medžiagos	Sprogstam. medžiagos	Sprogstam. medžiagos
10.	Karo chemija	Karo chemija	Karo chemija	Karo chemija
11.	Bendroji chemija	Bendroji chemija	Bendroji chemija	Bendroji chemija
12.		Organinė chemija	Organinė chemija	Organinė chemija
13.		Matematika	Matematika	Matematika
14.		Ginklavimo tarnyba	Ginklavimo tarnyba	Ginklavimo tarnyba
15.		Mineralinė chemija	Mineralinė chemija	Ginklų cheminė sudėtis
16.			Sviedinio dinamika	Sviedinio dinamika
17.			Industrinė fizika	Industrinė fizika
19.			Auto. priemonės	Auto. priemonės
20.			Optikos priemonės	Optikos priemonės
21.			Techninės priemonės	Techninės priemonės
22.			Darbo organizavimas	Ginklų priežiūra

¹⁹² Pagal šią programą buvo planuojama rengti mokymus.

Nuo artileristo iki ginklininko: ginklavimo karininkų korpusas
Lietuvos kariuomenėje 1919–1940 m.

23.			Teisė ir administracija	Amunicijos pažinimas
24.				Braižyba

Lentelė sudaryta remiantis: 1932 m. gegužės 30 d. Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos vyresniojo kurso Ginklavimo skyriaus kariūnų Ginklavimo kursuose laikytų egzaminų pažymiai, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 158, l. 232; 1935 m. Ginklavimo karininkų kursų 2 laidos dėstytų paskaitų apyskaita, LCVA, f. 3, ap. 1, b. 200, l. 2; 1936 m. gegužės 15 d. Ginklavimo viršininko slaptas raportas Kariuomenės tiekimo viršininkui Nr. 288, LCVA, f. 1, ap. 1, b. 423, l. 83.

Įteikta 2015 m. lapkričio 24 d.

DE L'ARTILLEUR À L'ARMURIER: LE CORPS DES OFFICIERS DE L'ARMEMENT DANS L'ARMÉE LITUANIENNE EN 1919-1940

Mindaugas Jonaitis
Université de Klaipėda

Pendant l'entre-deux-guerres dominait dans l'armée lituanienne une certaine division selon les spécialités militaires. À la première étape de la création de l'armée, on connaissait à peine quelques principaux types d'armes et de services (infanterie, artillerie, cavalerie, génie, aviation, service sanitaire, service vétérinaire), où servaient des militaires et des civils de différentes spécialités. Peu à peu, l'armée lituanienne qui se développait et se modernisait a commencé aussi à se spécialiser de plus en plus dans d'autres domaines. Cela a déterminé le fait que, dès le début des années 30 du XXe siècle, les militaires ont été répartis selon des spécialités nouvellement introduites en 18 corps distincts. Des services totalement nouveaux sont apparus, tandis que certains types d'armes ont été scindés en plusieurs corps militaires plus petits. Toutefois, en raison de leur spécificité et des missions effectuées, ils n'en étaient pas moins importants et nécessaires à l'armée.

Dans l'historiographie d'aujourd'hui domine une tendance à étudier l'histoire des principaux types d'armes de l'armée, tandis que, dans le même temps, nous en savons peu sur certains services et spécialités militaires. L'une d'entre elles est la spécialité d'officier de l'armement qui paraît assez exotique parmi les autres spécialités. Les officiers de ce corps étaient directement chargés de l'armement de l'armée et d'autres fonctions importantes.

L'objectif de l'article est de présenter plus largement la spécialité d'officier de l'armement de l'armée lituanienne de l'entre-deux-guerres. Par conséquent, on s'est donné les missions suivantes : révéler la nécessité et l'importance des spécialistes de l'armement dans le renforcement de l'armée, et analyser le système de leur formation militaire. Les documents

des archives d'État centrales de Lituanie (LCVA) ont constitué la base principale des sources de l'article.

Lors de l'étude, on a découvert que le corps et la spécialité des officiers de l'armement ne sont apparus officiellement qu'en 1931 avec leur séparation de l'artillerie. Pendant longtemps a dominé le point de vue que la formation d'officier d'artillerie suffisait pour être spécialiste de l'armement de l'armée et de sa maintenance, c'est pourquoi on n'a pas accordé beaucoup d'attention à une formation spécifique. Toutefois, le rôle et le besoin grandissant de spécialistes de l'armement ont déterminé non seulement l'apparition d'un nouveau corps militaire, mais aussi la création d'un système de formation distinct des artilleurs. Les officiers avec la spécialité armement ont commencé à être formés et perfectionnés séparément des officiers des autres armes, dans des formations spécialisées courtes (quelques semaines) et longues (quelques années). Dans ces dernières, 70 officiers du service actif et 103 officiers de réserve ont été formés jusqu'en 1940 à l'École de guerre de Lituanie. 25 officiers et civils de cette spécialité ont été étudiés dans des écoles de guerre étrangères. En s'appuyant sur les données des archives trouvées, on peut dire que ce chiffre est suffisant pour remplir toutes les places d'officiers de l'armement en cas de mobilisation réussie.

FROM GUNNER TO GUNSMITH: THE ARMAMENT OFFICER CORPS IN THE LITHUANIAN ARMY IN 1919-1940

Mindaugas Jonaitis
Klaipėda University

During the interwar period, a certain distribution of military specialties dominated in the Lithuanian army. Only a few main types of arms and services were known in the early development stage of the army (infantry, artillery, cavalry, engineering, aviation, sanitation, and veterinary) where soldiers and civilians of various specialties served. In the long run, the developing and modernization of the Lithuanian army began with the focus on other areas as well. At the beginning of the 1940s, this resulted in soldiers being reclassified according to newly introduced military specialties into 18 separate corps. Completely new services emerged and some different gunner types were divided into smaller military corps. However, due to their specificity and tasks carried out, they were equally important and necessary to the army.

In today's historiography, there is a tendency to explore the history of the main types of military weapons when at the same time little is known about other services and military specialties. One of them is the armament officer's specialty, which among other specialties, seems quite exotic. The officers of this corps were directly responsible for arming the army and other important functions.

The article aims to provide more information about the armament officer specialty of the interwar Lithuanian army and to reveal the necessity for armament specialists, the importance of strengthening the army, and to analyse their military training system. The main source base of the article consisted of the documents of the Lithuanian Central State Archive (LCGA).

The survey revealed that the armament officer corps and specialty were officially established only in 1931, after separation from the type of artillery weapons. For a long time it was widely accepted that an artillery officer was

sufficiently well educated to be a military weapons specialist and to be able to maintain such weapons, and not much attention was given to individual training. Soon, however, the growing role and demand for armament specialists resulted in the establishment of a new soldier corps and creation of a separate training system of cavalry. Armament specialty officers began to be trained separately from other types of weapons officers in specialised short-term (a few weeks) and long-term (several years) training. During the latter, until 1940, 70 active service officers and 103 reserve officers were prepared in the Lithuanian Military School. Altogether 25 officers and civilians studied this specialty in foreign military schools. Relying on archival documents, this number was deemed to be sufficient so that full-time positions of armament officer were occupied in the case of successful mobilisation.